

KODANIKUÜHISKONNA
ARENGUKAVA
2015–2020.
Rakendusplaani
täitmise aruanne 2016.
ja 2017. aasta kohta

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Rakendusplaani 2016–2019 eesmärkide saavutamise kokkuvõte 2016. ja 2017. aasta kohta	5
2. Ülevaade 2016. ja 2017. aastal elluviidud tegevustest alaeesmärkide ja meetmete kohta	9
Alaeesmärk 1 „Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud“	9
Alaeesmärk 2 „Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega“	18
Alaeesmärk 3 „Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavalt ressursi arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks“	28
3. Arengukava maksumus 2016. ja 2017. aastal	42

SISSEJUHATUS

„Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“ (edaspidi *arengukava*) on valdkondlik arengukava, mis sätestab kodanikuühiskonna arendamise põhimõtted ja eesmärgid. Arengukava kiideti heaks 15. veebruaril 2015. aastal, „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020. Rakendusplaan aastateks 2016–2019“ (edaspidi *rakendusplaan*) kinnitati 1. septembril 2016. aastal. Kodanikuühiskonna arengukava tegevuste koordineerimise ja elluviimise eest vastutab siseminister. Valdonna arengukava viiakse ellu rakendusplaani alusel, mis on kooskõlas kehtiva riigi eelarvestrateegia ja järgmise aasta riigieelarve seadusega. Rakendusplaan koostati aastateks 2016–2019 ning seda pikendatakse igal aastal ühe aasta võrra. Rakendusplaanis esitatakse üld- ja alaeesmärgid koos mõõdikutega; meetmed koos eesmärkide, mõõdikute ja tulemustega; tegevused ja nende soovitud tulemused või väljundid; vastutajad meetmete ja tegevuste kaupa ning rakendamise maksumus alaeesmärkide, meetmete, tegevuste, vastutavate ministriumite ja aastate kaupa riigi eelarvestrateegia perioodil.

Arengukava üldeesmärk on **tegutsemisvõimekad vabäühendused ning ühiskondlikult aktiivsed elanikud**, panustades nii riigivalitsemise tulemusvaldkonna eesmärgi „Kodanikualgatuse ja osalusdemokraatia edendamine kodanikuühenduste ja avaliku võimu koostöös“ saavutamisse. Tuginedes „Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonis“ (edaspidi *EKAK*) ning eelmises kodanikuühiskonna arengukavas sõnastatud väärtustele, jätkab arengukava demokraatliku ning avatud ühiskonna traditsiooni kujundamist ja kindlustamist ning loob toimiva EKAK-i elluviimise süsteemi, millega aidata kaasa selle pikaajaliste prioriteetide saavutamisele: kodanikualgatuse tugisüsteemi toimimise tagamine ja arendamine, avaliku võimu ja kodanikualgatuse partnerlusel põhineva koostöökultuuri juurutamine, heade koostöötavade tutvustamine ja laialdane kasutuselevõtt ning elukestva kodanikuhariduse aktiivne edendamine.

Üldeesmärgi saavutamiseks on arengukavas seatud kolm alaeesmärki: kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud (alaeesmärk 1); kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamise (alaeesmärk 2); võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks (alaeesmärk 3).

Arengukava viiakse ellu tihedas koostöös kodanikuühendustega ja panustab valitsusasutuste ja vabäühenduste koostöö edendamisse valdkonna arendamisel. Arengukava on suunanäitaja ka kohalikele omavalitsustele (edaspidi ka *KOI*), kuivõrd neil on oluline roll kohaliku elukeskkonna kujundamisel, sealhulgas teenuste osutamisel ja delegerimisel ning kodanikuühenduste rahastamisel.

Arengukava haakub mitme ministriumi valitsemisala valdkonnaga näiteks avalike teenuste delegerimise, sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse teemadel. Konkreetsemalt haakub arengukava Sotsiaalministriumiga (nt sotsiaal- ja tööturuteenuste osutamiseks sotsiaalne innovatsioon ja sotsiaalne ettevõtlus), Haridus- ja Teadusministriumiga (nt kodanikuharidus, koolidemokraatia, noorte osalus), Kultuuriministriumiga (nt eesti keelt

mittekõnelevatele inimestele suunatud tegevused, avatud hoiakute ja aktiivse ühiskondliku osaluse soodustamisele suunatud tegevused keelelis-kultuurilisest taustast sõltumata), Justiitsministeeriumi (nt laiem õiguskeskkond, äriregistri andmed vabaühenduste kohta) ja Rahandusministeeriumi (nt kodanikuühendusi puudutav statistika) valitsemisala valdkondadega ning Siseministeeriumi siseturvalisuse valdkonnaga (nt kogukonnakeskne turvalisus ja uussisserändajate ühiskonnas osalemise toetamine).

Kodanikuühiskonna edendamise eesmärgi viiakse ellu ka teiste arengukavade, nt „Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020“¹, lõimumisvaldkonna arengukava „Lõimuv Eesti 2020“², „Eesti tegevuskava avatud valitsemise partnerluses osalemisel 2014–2016“³, „Eesti tegevuskava avatud valitsemise partnerluses osalemisel 2016–2018“⁴ kaudu. Arengukava omab otseseid ja kaudseid seoseid riigi arenguvisionidokumentides kinnitatud eesmärkide ja tegevustega ning teiste valdkondade arengukavade ja dokumentidega, nt Eesti säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21“, „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“, „Eesti julgeolekupoliitika alused“, „Noortevaldkonna arengukava 2014–2020“, „Siseturvalisuse arengukava 2015–2020“, „Heaolu arengukava 2016–2023“, „Eesti konkurentsivõime kava 2020“.

Arengukava kolme alaeesmärgi saavutamist toetavad üheksa meetet. Nende saavutamist kajastavad 12 arengukava ja 19 arengukava rakendusplaani 2016–2019 mõõdikut. Aruande lisa 1 annab ülevaate kasutatud eelarvevahenditest alaeesmärkide kaupa. Rakendusplaani 2016–2019 eelarvevahendid Siseministeeriumi haldusalas olid planeeritud aastateks 2016 ja 2017, lähtudes 2016. ja 2017. aasta riigieelarvetest ja riigieelarve strateegiatest 2016–2019 ja 2017–2020.

Rakendusplaani aruanne koostati Riigikantselei, sidusministeeriumite, SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital ja Siseministeeriumi strateegiliste partnerite Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit, Eesti Külaliikumine Kodukant (edaspidi *Kodukant*), Mittetulundusühingu Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik esitatud andmete ja aruannete põhjal. Aruande punkt 3 annab ülevaate 2016. aastal kasutatud ja plaanitud rahalistest vahenditest alaeesmärkide kaupa. Riigi strateegiliste planeerimise põhimõtete kohaselt kajastatakse rakendusplaanis ainult kodanikuühiskonna arendamise valdkonna jaoks otseselt planeeritud rahalisi vahendeid. Teistes Vabariigi Valitsuse kinnitatud valdkondlikes või valitsemisalade arengukavades planeeritud nende tegevuste maksumuseks, mis panustavad valdkonda, kuid teiste arengukavade raames, on rakendusplaanis märgitud null ning viidatud teistele arengukavadele. Rakendusplaanis planeeritud tegevuste, mida rakendusplaani kohaselt ei plaanitud 2016. või 2017. aastal ellu viia ja mille kohta 2016. või 2017. aastal kulud puudusid, maksumuseks on samuti märgitud null.

Aruanne saadeti tutvumiseks sidusministeeriumitele ja EKAK-i ühiskomisjoni liikmetele.

¹ Rakendusplaani tegevused 3.1.2; 3.1.4

² Rakendusplaani tegevused 1.3.6, 3.1.6

³ Rakendusplaani meetmed 1.1; 1.3 ja rakendusplaani tegevused 1.1.1; 1.1.2; 1.1.3; 1.2.5; 1.2.6; 3.1.11,

⁴ Rakendusplaani meetmed 1.1; 1.3 ja rakendusplaani tegevused 1.1.1; 1.1.2; 1.1.3; 1.2.5; 1.2.6; 3.1.11,

Aruande on koostanud Siseministeeriumi kodakondsus- ja rändepoliitika osakonna nõunik Ursula Kaasik (tel 612 5191, e-post: ursula.kaasik@siseministeerium.ee).

1. RAKENDUSPLAANI 2016–2019 EESMÄRKIDE SAAVUTAMISE KOKKUVÕTE 2016. JA 2017. AASTA KOHTA

Kodanikuühiskonna arengukava rakendusplaani kinnitati 2016. aasta septembri alguses. Kahe aasta jooksul viisid arengukava rakendusplaani tegevusi ellu eri ministeeriumid ja Siseministeeriumi strateegilised partnerid. Rakendusplaani tegevused viidi ellu kavandatud mahus, sealjuures suurenes 2016. aastal rakendusplaani eelarve 262 464€ ja 2017. aastal 48 436€ võrra. Siseministeeriumi eelarve suurenes nii teistelt ministeeriumitelt ületulevate vahendite arvelt (maakondlike arenduskeskuste vabaühenduste konsultantide tööjõukulu ja arenduse eest vastutab Siseministeeriumi valitsemisala asutus SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital) kui ka uute projektide arvelt (näiteks viidi 2017. aastal ellu ühiskondliku mõju hindamise ja kommunikatsioonisuutlikkuse parandamise projekt).

Siseministeerium tellis 2016. ja 2017. aastal Statistikaametilt kodanikuühenduste majandusaasta aruannete andmed, mille põhjal oli 2016. aastal esmakordselt võimalik analüüsida vabaühenduste tööjõu, tulude ning kulude statistikat. 2017. aastal analüüsiti vabaühenduste riigipoolset rahastust ning loodi selle visualiseerimiseks vabaühenduste rahastamise analüüsikeskkond. Viimased suured uuringud tehti 2012.–2014. aastal, sh „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2014“⁵, „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013“⁶, „Kodanikualgatust toetavad väärtused ja käitumismustrid Eesti elanikkonnas 2011–2012“⁷, „Vabaühenduste sisedemokraatia uuring“⁸.

2016. ja 2017. aasta jooksul on ühtlaselt liigutud strateegiliste eesmärkide täitmise suunas ehk tegeletud on nii vabaühenduste võimekuse tõstmise, vabatahtliku tegevuse edendamise suurendamiseks aktiivsete inimeste arvu kui ka vabaühenduste rahastamise läbipaistvuse suurendamisega. Suurema osa mõõdikute täitmist ei ole olnud võimalik monitoorida seoses asjakohaste uuringute läbiviimise aja intervallidega ja uuringute läbiviimiseks mõeldud vahendite puudumisega. Samas võib välja tuua, et mõned mõõdikud, mille tulemused on teada, näidanud positiivseid arenguid (näiteks annetamine). Teisalt on mitmete mõõdikute puhul täheldatav varasema olukorra säilimine (näiteks kodanikuühiskonna üldine elujõulisus) ning mõne mõõdiku puhul on toimunud näitajate halvenemine (näiteks MTÜde osakaal, kes on saanud tulu avalike teenuste osutamisest). Need on kindlasti teemad, millele tuleb tähelepanu pöörata eesseisval rakendamise perioodil. Positiivse arenguna võib välja tuua vabaühenduste

⁵ Rikmann, E., Keedus, L. jt (2014). Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2014. Uuringu raport. Tallinn, Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus. Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, Tallinna Ülikool.

⁶ Uus, M., Hinsberg, H., Mänd, T., Batueva, V. (2013). Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013. Tallinn, Poliitikauuringute Keskus Praxis.

⁷ Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (2012). Kodanikualgatust toetavad väärtused ja käitumismustrid Eesti elanikkonnas 2011–2012. Uuringu raport. Tallinn, Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus. Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, Tallinna Ülikool.

⁸ Uus, M., Matt, J., Vallimäe, T. (2014). Vabaühenduste sisedemokraatia uuring. Analüüsiaruanne. Tallinn, Poliitikauuringute Keskus Praxis.

rahastamisvõimaluste mitmekesistamisega seotud ettepanekud Vabariigi Valitsusele, millest lähtuvad seadusemuudatused on kavas 2018. aastal.

Täpne ülevaate mõõdikute tulemustest on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Rakendusplaani üld- ja alaeesmärkide mõõdikud ja nende tulemused

Mõõdik	Algtase	2016	2017	2020
Üldeesmärk				
Kodanikuühenduste osakaal, kes saavad toetust kolmest või enamast rahastamisallikast ⁹	38% (2014)	Mõõdikut ei seiratud ¹⁰	Mõõdikut ei seiratud ¹¹	45%
Vabatahtlikus tegevuses osalemise määr ¹² ja keskmine vabatahtliku tegevuse maht ¹³	31%, 63 tundi (2013)	Mõõdikut ei seiratud ¹⁴	Mõõdikut ei seiratud ¹⁵	36%, 90 tundi
Eesti kodanikuühiskonna üldine elujõulisus ¹⁶	2,0 (2015)	2,1	Tulemused avaldatakse 2018. aasta III kvartalis	1,9
Alaeesmärk 1 „Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud“				

⁹ Rahastamisallikad on liikmemaksud, KOV-i toetused, toetused riiklikest fondidest või riigieelarvest, toetused era- või kohalikest fondidest, tulu majandustegevusest, toetused Eestis elavatelt eraisikutelt või Eesti ettevõtetelt, välisriikide valitsusasutustelt, ettevõtetelt, eraisikutelt või organisatsioonidelt, loteriid ja heategevus jm.

¹⁰ Mõõdikut seiratakse uuringuga „Kodanikuühiskonna arengukava mõjuanalüüs“, mis viiakse läbi 2018. aastal.

¹¹ *Ibid.*

¹² Osakaal Eesti elanikkonnast, kes on viimase 12 kuu jooksul osalenud vabatahtlikus tegevuses, kui arvestada nii teadlikke kui ka mitteteadlikke vabatahtlikke. Vabatahtlikeks loetakse nii need vastajad, kes lugesid end vabatahtlikuks definitsiooni kohaselt, kui ka need, kes on osalenud vähemalt ühes vabatahtlikus tegevuses, mille uuringu tegijad välja töid.

¹³ Keskmiselt panustatud aeg vabatahtlikku tegevusse viimase 12 kuu jooksul kokku.

¹⁴ Mõõdikut seiratakse uuringuga „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis“, mis tehakse 2018. aastal.

¹⁵ Mõõdikut seiratakse uuringuga „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis“, mis tehakse 2018. aastal.

¹⁶ Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuuri (USAID) koostatav indeks moodustub seitsmest osast: õiguskeskkond, organisatsioonide tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus, eestkoste ja poliitikate mõjutamine, teenuste osutamine, infrastruktuur ja avalik maine. Hinnatakse skaalal 1–7, kus 1 on kõige parem ning 7 kõige kehvem näitaja. Mõõdikut seiratakse igal aastal. Eesti poolt on andmete koondajaks vabariikliku liit EMSL.

MTÜ-de osakaal, kes teevad regulaarset koostööd KOV-iga ¹⁷	42% (2014)	Mõõdikuid ei seiratud	Mõõdikuid ei seiratud	60%
MTÜ-de osakaal, kes teevad regulaarset koostööd valitsusasutusega ¹⁸	13% (2014)			15%
Osakaal elanikkonnast, kes väljendab osalusdemokraatlikke hoiakuid ¹⁹	67% (2012)			72%
Alaeesmärk 2 „Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega“				
Uute teenuste osutamise viiside arv ²⁰	5 (2015)	5		Suureneb
Teenuste kättesaadavus, kvaliteet, hind ja mõju. Kodulähedaste ja kohalike lihtteenuste hea kättesaadavus KOV-ides ²¹	70% (2015)	70%	Mõõdikut ei seiratud	Suureneb
Nende MTÜ-de osakaal, kes on saanud tulu avalike teenuste osutamisest	23% (2014)	17% ²²	Andmed saadaval 2018. aasta III kvartalis	Suureneb

¹⁷ Mõõdikut seiratakse kohalikes omavalitsustes läbiviidud uuringuga. Viimane uuring telliti 2014. aastal. Järgmine andmekorje on plaanis läbi viia avalike teenuste delegerimise uuringu raames Siseministeeriumi eestvedamisel 2019. aastal.

¹⁸ Regulaarne koostöö on siin kasutatud samatähenduslikuna aastast aastasse korduva koostööga.

¹⁹ Osakaal vastajatest, kes on täiesti või pigem nõus vähemalt ühega järgmistest väidetest: koos tegutsedes saavutab ühiskondlikes asjades enam kui üksinda, inimesed peaksid aktiivsemalt osalema ka ühiskondlike küsimuste lahendamisel, inimestel peab olema võrdne võimalus ühiskonnas tegutseda, sõltumata nende poliitilisest kuuluvusest või eelistustest jne.

²⁰ Mõõdiku seiramisel vaadatakse kui palju Eesti kohalikes omavalitsustes on avalike teenuste pakkumisel kasutatud näiteks delegerimist era- ja mittetulundussektorile, uusi tehnoloogiaid. Mõõdikut seiratakse kohalikes omavalitsustes läbiviidud uuringuga. Viimane uuring telliti 2014. aastal. Järgmine andmekorje on plaanis läbi viia avalike teenuste delegerimise uuringu raames Siseministeeriumi eestvedamisel 2019. aastal.

²¹ Lähtutud on Skytte Instituudi tehtud uuringust, millega muuhulgas analüüsiti teenuste osutamise asukohti, teenuse osutajat, teenuse kaugust ja teenuspiirkondi. Täpsem teave on aadressil http://skytte.ut.ee/sites/default/files/ec/teenuskeskuste_uuringu_lopparuanne.pdf.

²² Rahastamise andmebaas. Rahastatud vabaühenduste arv. <https://martenveskimae.shinyapps.io/vabahendused/> Andmed kättesaadavad alates 2017. aastast 2016. aasta kohta.

	Alaeesmärk 3: Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavalt ressursi arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks			
Nende MTÜ-de osakaal, kes kaasavad oma tegevusse vabatahtlikke	68% (2014)	Möödikut ei seiratud 23	Möödikut ei seiratud 24	73%
Tulumaksusoodustustega ühenduste nimekirja kuulujatele tehtud annetuste kogusumma ²⁵	16,6 mln eurot (2014)	19,6 mln eurot	20,3 mln eurot	21 mln eurot
Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal ²⁶	30,3% (2014)	Möödikut ei seiratud	Möödikut ei seiratud	33%

Kodanikuühiskonna arengukava kõige olulisemad algatused 2016. ja 2017. aastal olid järgmised:

1. Riikliku statistika tellimine Statistikaametilt vabauhenduste kohta, sealhulgas eraldi andmed sihtasutuste ja mittetulundusühingute kohta.
2. Riigikantselei tegi kaasamisprojektide hanked, mille eesmärk on toetada kaasamise süsteemsust, pakkudes lisarahastuse võimalusi kaasamispraktikate tugevdamiseks. Tegevusega toetatakse 1. alaeesmärgi esimest ja teist meetet.
3. Siseministeeriumi eestvedamisel kutsuti kokku rahastajate võrgustik, kus tutvustati „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ ja vabauhenduste liidu EMSL-i koostatud variraportit Riigikogu eraldatud toetuste kohta.
4. Siseminister kehtestas 19. mail 2016. aastal käskkirja „Riigieelarvelise toetuse andmise korra“, mille alusel korrastati kogu haldusala vabauhenduste rahastamist.

²³ Möödikut seiratakse uuringuga „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis“, mis tehakse 2018. aastal.

²⁴ Möödikut seiratakse uuringuga „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis“, mis tehakse 2018. aastal.

²⁵ Maksu- ja Tolliametile esitatud INF 4 deklaratsiooni andmed. INF 4 deklaratsiooni esitasid kuni 2011. aastani kõik tulumaksusoodustusega MTÜ-de, SA-de ja usuliste ühenduste nimekirja kuuluvad isikud, erakonnad, avalik-õiguslikud ülikoolid ja haiglaid haldavad isikud, kuid pärast seda on INF 4 esitamine kohustuslik vaid sellesse nimekirja kuuluvatele ühingutele. Need, kes saavad maksustavaid annetusi ehk ei kuulu tulumaksusoodustusega ühingute nimekirja, saadud annetusi ei deklareeri, annetuste andjad on need juba deklareerinud ja maksustanud.

²⁶ Vähemalt ühe palgalise töötajaga MTÜ-de osakaal majanduslikult aktiivsetest (st Eesti Statistikaameti kasutatava statistilise profiili kuuluvatest) MTÜ-dest. 2014. aastal mõõdeti antud indikaatori täitmist kodanikuühiskonna institutsionaliseerumise uuringu raames. 2017. ja 2018. aasta andmeid on võimalik koguda planeeritava kodanikuühiskonna arengukava mõjuanalüüsi raames.

5. Valmis vabaihenduste rahastamise andmebaas²⁷ koostöös Tartu Ülikooli ja vabaihenduste liidu EMSLiga. Rahastamise andmebaasist on leitavad andmed kõigi riigieelarvest toetust saanud vabaihendused, sh vabaihendused, kellele on delegeeritud avalikke teenuseid.

2. ÜLEVAADE 2016. JA 2017. AASTAL ELLUVIIDUD TEGEVUSTEST ALAEESMÄRKIDE JA MEETMETE KAUPA

Allpool on esitatud 2016. ja 2017. aastal elluviidud tegevused „Kodanikuühiskonna arengukava rakendusplaanis 2016–2019“ sätestatud alaeesmärkide ja meetmete kaupa.

ALAEESMÄRK 1 „KODANIKUÜHENDUSTE POLIITIKA KUJUNDAMISES OSALEMINE ON ÜHISKONNAS LOOMULIK JA VÄÄRTUSTATUD“

Alaeesmärgi meetmed jagunevad kolmeks: osalemis- ja koostöövõimalustest teadlikkuse suurendamine, osalemis- ja kaasamiskultuuri parandamine ning osalemist toetavate hoiakute kujundamine koostöös kodanikuühendustega.

Eesmärgi elluviimisesse panustavad Siseministerium, Riigikantselei, Rahandusministerium ning Siseministeriumi strateegiline partner, kelleks 2016. ja 2017. aastal oli Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (EMSL). Eesmärgi elluviimist toetab kolm meetet ja 12 tegevust.

Meede 1.1 „TEADLIKKUS“: Osalemis- ja koostöövõimaluste mitmekesistamine ning olemasolevatest võimalustest teadlikkuse parandamine

Tabel 2. Rakendusplaani meetme 1.1 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus (2016)	Tulemus (2017)	Sihttase (2019)
1.1.1	Osalemist soodustavatest tööriistadest kasu saavate kodanikuühenduste, riigiasutuste ja KOV-ide osakaal ²⁸	45%	Mõõdikut ei seiratud	Mõõdikut ei seiratud	70%
Meetme 1.1 tegevused ja eesmärgid rakendusplaanis aastateks 2016–2019					

²⁷ Andmebaas asub aadressil <https://martenveskimae.shinyapps.io/vabahendused/>

²⁸ Mõõdikut seiratakse kodanikuühenduste institutsionaliseerumise uuringu käigus. 2017. ja 2018. aasta andmeid on võimalik koguda planeeritava kodanikuühiskonna arengukava mõjuanalüüsi raames.

1.1.1	Kaasavam poliitikakujundamine keskvalitsuse tasandil	Valitsuse plaanide kohta on info kättesaadavus paranenud ja see võimaldab poliitikakujundamisel varasemat osalemist
-------	--	---

Esimese meetme puhul keskenduti kahel aastal ühele tegevusele, mis aitas osalemis- ja koostöövõimalusi mitmekesistada. Tegevuse eest vastutaja oli Riigikantselei. Tegevus on seotud „Eesti tegevuskava avatud valitsemise partnerluses osalemisel 2016–2018“ tegevusega 2.2 ning see viiakse ellu aastatel 2016-2018. Tegevuse eesmärk on parandada poliitikakujundamise kvaliteeti seeläbi, et kaasamine on muutnud süsteemseks, kuna selleks on loodud vajalikud tingimused ja vabaühenduste võimekus selles protsessis kaasa lüüa on paranenud. Selleks võetakse ette kaasamisprojekte, mis eesmärgi saavutamisele kaasa aitavad, ja sealhulgas toetatakse uute kaasamislahenduste katsetamist ja riigi kaasamispoliitika arendamist. 2016. aastal alustati esimese projektiga, milleks on Keskkonnaministeeriumi eestvedamisel koostatav arengudokument „Kliimapoliitika põhialused aastani 2050“. 2017. aastal otsustati põhimõtteliselt toetada Siseministeeriumi esitatud projekti „Strateegilise partnerluse suurendamine avalikus sektoris“ ja Eesti Noorteühenduste Liidu poolt esitatud projekti „Noorteühingute mõjukuse kaardistamine“. Mõlemad projektid käivituvad 2018. aastal.

Tegevuste tulemusel on suurenenud inimeste suutlikkus uudsete osalemismeetodite (rahvaalgatus.ee) kaudu poliitikas osaleda, sh märgukirju saata ning internetikeskkonnas arutelusid ja ettepanekuid algatada. Samuti on uuendatud eelnõude infosüsteemi avatud valitsemise partnerluse raames. Uuendatud infosüsteemis on võimalik tellida teavitust eelnõude infosüsteemi lisamise kohta.

Meede 1.2 „KULTUUR“: Osalemis- ja kaasamisvõimekuse parandamine ja ühtlustamine

Tabel 3. Rakendusplaani meetme 1.2 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus (2017)	Sihttase (2019)
1	Kaasamiskoolitustel osalenute rahulolu koolitustega ²⁹	97,9% (2013)	Mõõdikut ei seiratud	Püsib
2	„Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ kasutavate	40% ³¹	53%	Suureneb

²⁹ 2013. aastal mõõdeti indikaatori täitmist Rahandusministeeriumi poolt kaasamiskoolitustel osalenute tagasiside põhjal. Mõõdikut on võimalik seirata juhul kui riik tellib kaasamiskoolitusi, kus on osalejate ringiks vabaühendused ja ametnikud.

³¹ Tegemist oli rakendusplaani valmimisel kirja pandud prognoosiga.

	ministeeriumite ja KOV-ide osakaal ³⁰			
3	EMSL-i liikmete rahulolu sellega, kuidas EMSL oma liikmeid kaasab ³²	80% (2015)	100% ³³	Püsib

Meetme 1.2 tegevused rakendusplaanis ja eesmärgid aastateks 2016–2019

1.2.1	Riigiasutuste kaasamisvõimekuse ja vabaühenduste osalemisvõimekuse suurendamine poliitikakujundamisel	Arendustegevused on ellu viidud
1.2.2	Otsustusprotsesside avatumaks ja kaasavamaks muutmine kohalikes omavalitsustes (sh protsesside nõustamine, juhiste ja tööriistade väljatöötamine, heade praktikate jagamine ning järelevalve)	KOV-idele on koostatud juhised ja töövahendid otsustusprotsesside avatumaks ja kaasavamaks muutmiseks; ³⁴ koostatud juhiste pinnalt on tagatud protsesside nõustamine
1.2.3	Riigi ja KOV-i ametnike koolitamine kaasamisalaste baasteadmiste ja oskuste parandamiseks, edasijõudnutele meistiklassi pakkumine ning selle abil sõltumatute kaasamisvaldkonna ekspertide-protsessijuhtide koolitamine	Korraldatud on riigi- ja KOV-i ametnike koolitamine kaasamisalaste baasteadmiste ja oskuste parandamiseks ³⁵
1.2.4	„Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ tutvustamine,	Ministeeriumite ja enamiku KOV-ide rahastamiskorrad ja -tingimused vastavad „Ühenduste rahastamise juhendi“ põhimõtetele

³⁰ Mõõdiku seiramiseks viidi 2016. aastal läbi ühekordne uuring kohalikes omavalitsustes, mille käigus uuriti mitu protsenti kõikidest omavalitsustest juhendmaterjali kasutab. Uuring viidi läbi maakondlike arenduskeskuste võrgustiku ja SA Kodanikuühiskonna Sihtkapitali koostöös.

³² Mõõdikut seiratakse vabaühenduste liidu EMSLi läbiviidud uuringu abil.

³³ Protsent vastanute hulgast, kes on liikmete kaasamisega täiesti või pigem rahul.

³⁴ Tegemist on ühekordselt koostatavate juhistega

³⁵ Koolitused toimuvad jooksvalt ja viiakse läbi muuhulgas Siseministeeriumi strateegiliste partnerite poolt.

	levitamine ja järelevalve selle kasutamise üle	
1.2.5	Kodanikuühenduste strateegilise koostöö toetamine ning nende kaasamine kodanikuühiskonda ja selle arengut puudutavatesse küsimustesse	Kodanikuühenduste huvid on erinevates töörühmades ja komisjonides kaitstud, nende arvamust ja ettepanekuid küsitud

Teise meetme puhul viisid tegevusi ellu Riigikantselei ja vabaühenduste liit EMSL, kes keskendusid kaasamispraktikate hindamisele ja selle põhjal arendustegevuste planeerimiseks nii riigis kui ka KOV-is. Näiteks kaasamispraktikate hindamise puhul kaardistas EMSL ministriumite praktikad tuues välja positiivsed ja negatiivsed näited. Samuti töötati välja muudatusettepanekud EKAK ühiskomisjoni töökorralduse muutmiseks.³⁶

Vabaühenduste võimekuse tõstmiseks on rakendusplaanis tegevusi nii riigi kui ka KOV-i ametnike koolitamiseks kaasamisvaldkonna teemal, samuti kaasamise spertide koolitamiseks. Vabaühenduste liit EMSL tutvustas „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali”, Siseministerium koos vabaühenduste liiduga levitas juhendmaterjali ja ühtlasi seirati selle kasutamist. Vabaühenduste liit toetas nii 2016. kui 2017. aastal kodanikuühenduste strateegilist koostööd kaasates neid kodanikuühiskonda ja selle arengut puudutavatesse küsimustesse.

Poliitikakujundamises osalevate kodanikuühenduste osalemissuutlikkust arendab Riigikantselei haldussuutlikkuse edendamise prioriteetse suuna „Poliitikakujundamise kvaliteedi arendamine“ meetme eelarvest. Tegevus oli seotud avatud valitsemise partnerluse tegevuskava 2016–2018 tegevustega 2.4. Sealjuures toetatakse vabaühenduste poliitikakujundamises osalemise võimekuse arengut, et suudetaks avalikku poliitikat paremini analüüsida ja kaasata oma liikmesorganisatsioonide seisukohtade väljatöötamisele. Vabaühenduste võimekus osaleda poliitikakujundamises on oluline prioriteet. Näiteks toetas kaasamisprojektide valikut nõustav komisjon³⁷ arengukavade koostamise protsesse (näiteks Keskkonnaministeriumi „Kliimapolitiika põhialused aastani 2050“) ja mõju hindamist (näiteks Eesti Noorteühenduste Liidu poolt läbiviidava noorteühingute mõjukuse kaardistamine).

Vabaühenduste huvide, arvamuste ja ettepanekute esindamine on Siseministeriumi strateegilise partneri vabaühenduste liidu EMSLi ülesanne. Huvikaitsetööst (tegevustest,

³⁶ Muudatused on leitavad aadressilt <https://heakodanik.ee/wp-content/uploads/2018/01/Muudatusettepanekud-U%CC%88hiskomisjoni-to%CC%88o%CC%88korda.pdf>

³⁷ Komisjon tegutseb Riigikantselei juures ja sinna kuuluvad vabaühenduste, ministriumite ja Riigikantselei esindajad.

protsessi kulgemisest, tulemustest) antakse ülevaade EMSLi kvartaliaruannetes³⁸. Nii 2016. kui 2017. aastal oli EMSL eestvedajaks kolmel teemal: kodanikualgatuseks soodsama õigusruumi kujundamine, vabauhenduste rahastamine ning EKAKi elluviimine ja selle jälgimine. Lisaks osaleti aktiivselt aruteludes avatud valitsemise teemal ning töörühmade ja komisjonide kaudu teisteski aruteludes ja 2017. aastal keskenduti muuhulgas ka Eesti EL Nõukogu eesistumisega seotud üritustele ja kohtumistele.³⁹ Siseministeeriumi hinnangul on vabauhenduste huvid strateegiliste partnerite kaudu kodanikuühiskonna valdkonnas olnud varasemast rohkem kaitstud ja esindatud. Vabauhenduste rahastamise läbipaistvus võiks samas olla suurem ja sel teemal jätkub koostöö nii vabauhenduste liidu kui ministeeriumitega 2018. ja 2019. aastal.

Justiitsministeerium alustas 2017. aastal ühinguõiguse revisjoniga, mille planeeritav lõpp on 2020. aastal. Revisjoni eesmärk on õigusaktide korrastamine ja sätete ühtlustamine, muuhulgas mittetulundusühingute ja sihtasutuste seaduse üle vaatamine. Eraldi punktina oli analüüsi ülesandeks uurida sotsiaalse ettevõtluse kui juriidilise vormi loomise vajalikkust. Kui algse ajakava kohaselt pidid ühinguõiguse esmane analüüs valmima 2017. aasta sügisel, siis 2018. aasta alguseks analüüsi partneritele veel saadetud ei ole. Lähteülesande projektis jõuti järeldusele, et kodifitseerimise raames tuleks võimalikult ulatuslikult lähtuda ühinguõigust reguleerivate seaduste senisest süstemaatikast ning mitte luua uut, kõiki eraõiguslike juriidiliste isikute liike hõlmavat koodeksit. Eelkõige tuleks teha olemasolevate õigusaktide põhjalik revisjon ja need vajaduse korral ühtlustada.

2016. aastal valmis „Variraporti kodanikeühenduste riigieelarvest rahastamise juhendmaterjali järgimisest 2013–2015”⁴⁰, mille koostamisega alustati aasta varem. Raport andis rahastamise praktikatele hinnangud ministeeriumite ja rahastamis põhimõtete kaupa, elavdas arutelu kodanikeühenduste rahastamise teemal ja tõi esile probleemsed mudelid, millega 2016. aastal edasi töötati. Raportile said tagasisidet anda kõik selles käsitletud ministeeriumid.

Variraport mõjutas ministeeriumi rahastamispraktikaid analüüsima ning teisalt said vabauhendused teadlikumaks ühenduste rahastamise juhendmaterjalist ja põhimõtetest. Meedias laialt kajastuse⁴¹ saanud dokumendis analüüsis EMSL lisaks ministeeriumitele hasartmängumaksu vahenditest vabauhendustele laekunud toetuste eraldamist. Muuhulgas nähtus, et viimastel aastatel vabauhenduste poolt esitatud taotluste kõrval on suurenenud avaliku sektori asutuste poolt esitatud taotluste arv ning positiivsete otsuste hulk, mistõttu on vähenenud otse kodanikuühendustele suunatud toetuste maht. Kuigi seaduse sõnastus ei keela avaliku sektori projektide rahastamist, siis 2002. aastal leiti Riigikogu liikmete poolt, et hasartmängumaksust laekuv tulu peab olema eelkõige suunatud just kodanikuühiskonnale ning vabauhendustele. Veelgi enam, hasartmängumaksuga laekunud vahendite kasutamisest puudub avalik ülevaade. See tähendab, et taotletud summade ja taotluste hulk ning mis eesmärgil või

³⁸ EMSL avaldab iga kvartal oma koduleheküljel aruande, millega on vastaval perioodil tegelenud. Täpsem info asub aadressil heakodanik.ee

³⁹ Täpsem info EMSLi seisukohtade kohta leiab aadressilt <http://heakodanik.ee/emsli-seisukohad/>

⁴⁰ <http://heakodanik.ee/sites/default/files/files/variraport.pdf> (10.04.2017)

⁴¹ Eesti Päevaleht (07.06.2016) „Vabauhenduste riiklik rahastamine: kümned miljonid aastas ilma eesmärkide ja tulemusteta“; Eesti Päevaleht (09.06.2016) „Eks tehke, kui tahate! Eesti ei vaja arengumaa suhtumist“; Kuku raadio (15.06.2016) „AEF minutid“

milliste tegevuste elluviimiseks on toetust määratud, ei ole avalik info. Seega ei ole antud süsteem rahastamise seisukohalt läbipaistev. 2017. aastal algatati hasartmängumaksu seaduse muutmine, mis muudab hasartmängumaksust laekuvate projektide rahastamist oluliselt läbipaistvamaks.

Rahastamise korrastamiseks tegid koostööd Siseministerium, EMSL, Rahandusministerium, Riigikontroll ja Riigikogu kodanikuühiskonna toetusrühmaga. Strateegiline partner EMSL tegeles 2016. ja 2017. aastal edasi riigieelarve II ja III lugemise käigus tehtud muudatusettepanekutega, et muuta Riigikogust antavate toetuste praktikad, mida peetakse vabauhenduste katusorganisatsiooni poolt läbipaistmatuks rahastuspraktikaks, ning korrastati vabauhenduste riigieelarvest rahastamise andmed. Nii ministeriumitel kui ka toetuste vahendajatel ehk rahastajatel ei ole aruannete koostamise ühtset alust, mis eristaks kodanikualgatuslikud organisatsioonid teistest toetusesaajatest ja võimaldaks eristada rahastamisliigid, nagu projektitoetus, tegevustoetus, lepinguline töö.

Siseministerium korraldas 2016. aasta lõpul hanke, et töötada välja nii rahastamise mahtude kui ka rahastamis põhimõtete järelevalveks senisest tõhusam meetodika. Hanke tulemusel valmis 2017. aastal esmane riigi poolt vabauhendustele antud vahendite analüüs ning soovitusid ühtse süsteemi loomiseks. Täpsemalt keskendus vabauhenduste rahastamise põhimõtete uuring:

- teiste riikide meetmetele erinevate rahastusmehhanismide hindamiseks;
- analüüsile, kuidas lihtsustada juhendmaterjalis toodud rahastamis põhimõtete järgimise hindamist, püüdes kasutada üksnes rahastamise kohta käivaid raamatupidamislikke andmeid;
- rahastamis põhimõtete hindamise analüüsimeetodika koostamisele;
- vabauhenduste rahastamise esimesele hindamisele, mis põhines väljatöötatud meetodikal;
- rahastamisandmete analüüsikeskkonna loomisele.

Uuringust selgus, et võrreldes 2016. aastal koostatud variraportiga ei ole vabauhenduste rahastamise tingimustes 2017. aastaks olulisi muutusi toimunud. Samas on paremaks muutunud andmete kvaliteet, teabe esitamise viis ja enam rahastajaid soovivad saavutada paremaid rahastamistulemusi. Samuti rahastatakse rohkem uuenduslikke tegevusi. Probleemidest töid uuringu autorid esile võimetuse analüüsida kattuvat rahastust, sealhulgas konkursiväliselt liikuvaid toetusi. Lisaks ei ole ministeriumite kodulehekülgedel esitatud teave piisavalt sisukas ega pööra tähelepanu tulemustele. Sellest ning toetatud organisatsioonide analüüsist järeldavad uuringu autorid, et rahastajad tegelevad pigem toetuste vahendamise kui tulemuste juhtimisega toetuste abil. Samas on vaja vabauhenduste võimekuse ja tulemuslikkuse tõstmiseks edendada just tugimeetmeid rahastamise tulemuste edendamiseks või toetusmeetmeid ümber disainida. **Kokkuvõtvalt toovad Tartu Ülikooli rakendusuringute keskuse poolt läbiviidud analüüsis autorid välja, et kodanikuühiskonna rahastamise läbipaistvuse suurendamiseks ei piisa kindlasti vaid rahastamisandmete arendamisest, vaid nõuab paremat juhtimist, tööjaotust rahastajate vahel ja selgeid eesmärke, mida soovitakse saada.**

2015. aasta lõpul ja 2016. aasta algul planeeriti järelevalvet EKAKi põhimõtete järgimise üle teostada kas vabaühenduste või avaliku sektori organisatsiooni pöördumisena. 2016. ega 2017. aastal ei esitanud seotud osalised EKAKi põhimõtete riivete kohta ametlikke pöördumisi. Seetõttu korraldati järelevalve põhimõtete järgimise üle kavandatust erinevalt. Avalikkuse tähelepanu pälvis mitu juhtumit, kus koostööpõhimõtteid ei olnud EMSLi ja EKAK põhimõtete jälgimise töögrupi hinnangul järgitud. EMSL sõltumatu osalisena hakkas nimetatud juhtumeid lahendama ennetavalt, enne ametlikku pöördumist. 2016. aasta kevadel valmisid raportid kolme juhtumi põhjal, mille hindamiseks ja vormistamiseks käis koos töörühm. Juhtumeid ja neist saadud õppetunde tutvustas töörühma esimees Maris Jõgeva ühiskomisjonis ning juhtumi osalistele anti töörühmalt kirja teel edasi soovitusel, kuidas kaasamis- ja koostööpraktikat parandada.

Juhtumid, millega EMSLi töörühm töötas, olid järgmised:

- pagulasorganisatsioonide kaasamine varjupaigataotlejate õigusnõustamise teenuse korraldamisse ja valdkonna arengusse;
- erihooletandeteenuseid pakkuvate vabaühendustega arvestamine euroraha meetmetes;
- pagulasorganisatsioonide kaasamine karistusseadustiku ja korrakaitseaduse eelnõu väljatöötamisse;
- metsapoliitika väljatöötamise koostöö

Töörühma tulevikku analüüsidis leidis EKAK ühiskomisjon 2017. aastal, et jäigemad järelevalvesüsteemi pole vaja, motiveerimiseks on vaja tuua häid näiteid ning tegeleda ministeeriumite juhtkondadega, vaja on läbipaistvat ministeeriumite enesehinnangu süsteemi, kaasamisprotsesside monitoorimine soovitusel andmise ja abistamise eesmärgil oleks sobilik.

2016. aasta 8. novembril toimus põhiseadus-, sotsiaal- ning haridus- ja kultuurikomisjoni ühine avalik koosolek kodanikuühiskonna teemal. Vabaühenduste esindajatena tegid ettekande Tarmo Jüristo (Praxis), Hille Hinsberg (avaliku sektori innovatsiooni ja sotsiaalse innovatsiooni rakkerühm) ja Maris Jõgeva (EMSL). Valitsuse vahetumise tõttu lükkus esialgu 24. novembrile 2016. a plaanitud olulise tähtsusega küsimuse arutelu 2017. aasta 28. septembrile. Riigikogus esinesid siseminister Andres Anvelt, vabaühenduste liidu nõukogu liige Martin Noorkõiv ja põhiseaduskomisjoni esimees Marko Pomerants.

EMSL jätkas iganädalaste nädalikirjade koostamist ja vahendamist eesti ja vene keeles. Samuti arendati edasi teisi infokanaleid – veebi, sotsiaalmeediat –, et paremini vahendada infot kodanikuühiskonna teemade kohta. Lugejate endi algatatud uudiskirjast loobumisi on üksikuid ja lugejad saavad positiivset tagasisidet küsimatagi.

Arendustööna uuendas EMSL 2016. aastal infovärava www.ngo.ee portaaliks Hea Kodanik (www.heakodanik.ee). Esialgne muudatus algatati, et tulemuslikumalt levitada ajakirja Hea

Kodanik materjale, aga ka muul otstarbel koostatud originaalmaterjali, arvamused artikleid jms. EMSLi infovärava uuendamine portaaliks www.heakodanik.ee on kulgenud plaanipäraselt ning 2017. aastal tuli teha vaid väiksemaid parandus- ja arendustöid. Lugejani jõuavad varasemaga samamoodi vabakonnale olulised uudised, laiem taustainfo Eesti kodanikuühiskonna kohta, nõuanded vabaihenduse töö korraldamiseks, ning ülevaade EMSList ja selle tööst. Enim loetud artikliteks said: [Urmo Kübar: Kes on süüdi?](#) ja [Mari Öö Sarv: Z-generatsioon ja ennustamatu tulevik](#). Infovärava ngo.ee vaatamisi oli 2016. aastal 136 350, millest unikaalseid külastusi oli 66%. Lehel uudised.ngo.ee oli vaatamisi 50 233, neist unikaalseid 56%. Portaali [Hea Kodanik](#) oli vaatamisi 21 219, neist unikaalseid 73% ja pikemat aega on enim külastatud leht „[Kuidas asutada mittetulundusühingut?](#)“. 2017. aastal on lehtedest enim külastatavad juriidilise abi rubriigid (juhatusel liikmete vahetamise lehte külastati ligi 6000 korral, vabaihenduse asutamise oma enam kui 4000 jne), populaarsed on ka EMSLi enda tutvustus, uudised ja aktuaalsematest tegevustest kogukonnapraktika ning digivõimekuse veebikodud. Kokku kasvas veebi külastatavus eri näitajates 12-16%.

Olulisem tegevus meetme 1.2 raames on järgmine:

- valminud on variraport kodanikeühenduste riigieelarvest rahastamise juhendmaterjali järgimise kohta.
- Valmis vabaihenduste riigipoolse rahastamise andmebaas ja analüüs koos soovitusetega rahastamise parendamiseks⁴².
- Toimus avalik kuulamine Riigikogus EKAK põhimõtete järgimisest.

Meede 1.3 „KODANIKUHARIDUS“: Osalemist toetavate hoiakute kujundamine koostöös kodanikuühendustega

Tabel 4. Rakendusplaani meetme 1.3 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus (2015)	Tulemus (2016)	Tulemus (2017)	Sihttase (2019)
1	Organiseeritud osalusvõimaluste arv (noortevolikogud ja muud noorte osaluskogud) ⁴³	85 (2014)	83	85	86	86,9% ⁴⁴
2	Kodanikuhariduslike kodanikuühenduste võrgustikku kuuluvate kodanikuühenduste	Puudub	6,9	7	7	Suureneb

⁴² <https://martenveskimae.shinyapps.io/vabahendused/>

⁴³ Mõõdetakse Eesti Noorsootöö keskuse ja Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt. Eesti Noorsootöö Keskuse kodulehel on andmed kõigi noorte osaluskogude ja nendes osalevate noorte kohta. Täpsem info asub aadressil <http://www.noorteseire.ee/indicators/239#>

⁴⁴ Mõõdetakse osalusvõimaluste arvu osakaaluna omavalitsuste koguaruvalt.

	rahulolu võrgustiku tegevusega ⁴⁵					
Meetme 1.3 tegevused ja eesmärgid rakendusplaanis aastateks 2016–2019						
1.3.1	Mitteformaalsete kodanikuharidusprogrammide ulatuse ja mõju kasvu toetamine	Toetatud on mitteformaalsete kodanikuharidusprogrammide ulatust ja mõju suurenemist ⁴⁶				
1.3.2	Kodanikuhariduslike kodanikuühenduste võrgustikutöö toetamine kogemuste ja teabe vahetamiseks, üksteiselt õppimiseks, programmide kvaliteedi ja sisu parandamiseks, mõjusamaks kommunikatsiooniks ja huvikaitseks	Kodanikuhariduslike kodanikuühenduste võrgustik on moodustatud ⁴⁷ ja kohtub vähemalt kahel korral aastas				
1.3.3	Õpikäsituse rakendamist toetavate koostöövormide loomine ja toetamine	Toetatud on koostööprojekte vähemalt viies Eesti maakonnas				
1.3.4	IEA rahvusvahelise kodanikuhariduse uuringu ICCS 2016 tegemine Eestis	IEA rahvusvaheline kodanikuhariduse uuring ICCS 2016 on Eestis ellu viidud				
1.3.5	Noorte osalemisvõimaluste arendamine ja osalusmotivatsiooni tõstmine	Suurenenud on noorte võimalused osaleda ühiskonnas ja otsustamises				
1.3.6	Kommunikatsioonitegevused ühiskonna väärtusorientatsioonide avatumaks muutmiseks ja ühise kvaliteetset teavet sisaldava teabevälja tugevdamiseks	Igal aastal on kommunikatsioonitegevustesse hõlmatud vähemalt 18 750 inimest				

Kolmandas meetmes keskendutakse osalemist ja kaasamist toetavate hoiakute kujundamisele koostöös kodanikuühendustega, st mitteformaalhariduslike programmide ulatuse ja mõju suurendamisele, kodanikuharidusega tegelevate kodanikuühenduste võrgustikutöö toetamisele ning koolide, noorsootöösutuste ja kodanikuühenduste koostööprojektide toetamisele.

Meetme elluviimisel on probleemiks olnud hoida osalus kogude arvu. Osalus kogude arvu suurendamiseks sõlmiti Eesti Noorteühenduste Liiduga (edaspidi ENL) 2015. aastal leping, et koostada analüüs noorte uute osalusvormide kohta. Analüüs valmis 2016. aastal.

⁴⁵ Mõõdetakse Domus Dorpatensis Sihtasutuse poolt kodanikuhariduse võrgustikus osalejate tagasiside põhjal kümne palli skaalal.

⁴⁶ Tegemist on pideva protsessiga.

⁴⁷ Võrgustik moodustati 2016. aastal.

Kodanikuhariduslike vabaühenduste võrgustik kohtub regulaarselt vastavalt tegevuskavas kokku lepitule. Võrgustik analüüsib, millist lisaväärtust saavad anda mitteametlikud kodanikuharidusprogrammid, kuidas kodanikualgatuslikke programme mõjusamalt ja tulemuslikumalt korraldada. Võrgustiku eesmärk on riiklikes poliitikates vabaühenduste arvamusega arvestamine eeskättkodanikuhariduse korraldamisel. Koostöövõrgustik alustas kolme noortele mõeldud programmi (DD Akadeemia, ettevõtlikkuse programm ENTRUM ning keskkooliõpilastele mõeldud programm Kogukonnapraktika) koostööga, et tugevdada nende kvaliteeti, mahtu ja elujõulisust. Koalitsioon on märkimisväärselt laienenud Teaduse ja Kultuuri Sihtasutuse Domus Dorpatensis eestvedamisel, kes on seadnud eesmärgiks, et projekti tulemusel jõuavad Eesti suured kodanikuhariduse programmid rahalise jätkusuutlikkuseni, kaasavad vähemalt 30% rohkem Eesti noori ja formaalharidussüsteemi arendamisel arvestatakse senisest enam mitteformaalse kodanikuhariduse väärtuslikkusega. Üks töövahendeid on Mittetulundusühingu Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku loodud mõju hindamise veebiportaal (www.maailmamuuaja.ee), mis valmis 2016. aasta kevadel.

Olulisemad tegevused meetme 1.3 raames on:

- **kodanikuhariduslike kodanikuühenduste võrgustik kohtub regulaarselt.**
- **Valminud on mõju hindamise veebiportaal**

ALAEESMÄRK 2 „KODANIKUÜHENDUSTE MÕJU ÜHISKONDLIKE PROBLEEMIDE ENNETAMISELE JA LAHENDAMISELE NING INIMESTE HEAOLU PARANDAMISELE ON KASVANUD SOTSIAALSE INNOVATSIOONI, SOTSIAALSE ETTEVÕTLUSE JA AVALIKE TEENUSTE OSUTAMISEGA“

Teise alaeesmärgi siht on, et kodanikuühendused on võimekad ja mõjusad ühiskondlike probleemide ennetajad ja lahendajad, **kasutades selleks sotsiaalset innovatsiooni, sotsiaalset ettevõtlust ja/või avalike teenuste osutamist.** Selleks on oluline, et kodanikuühenduste pakutavad teenused on kliendikesksed, kvaliteetsed, ressursisäästlikud ja uuenduslikud. Seepärast keskenduvad ka alaeesmärgi mõõdikud loetletud kolmele teemale.

2015. aastal koostatud kodanikuühiskonna arengukavas on kirjeldatud, et üks olulisemaid lahendamist vajavaid ülesandeid selle alaeesmärgi raames on vähene sotsiaalse innovatsiooni lahenduste ja võimaluste kasutamine. Samuti ei ole olnud selget arusaama sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse, avalike teenuste jmt terminitest ega praktikast, mis ei ole võimaldanud valdkonda süsteemselt arendada. Probleemiks oli ka valdkonna killustatus, st puudus horisontaalne koostöö valdkonda panustavate riigiasutuste vahel, mistõttu 2015. aastal korraldati avalik konkurss, et leida Siseministeriumi strateegiline partner sotsiaalse innovatsiooni, ettevõtluse ja avalike teenuste delegeerimise valdkonnas. Partneriks valiti MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik.

Sageli on kodanikuühenduste suutlikkus osutada näiteks avalikke teenuseid väike, juhtimis- ega huvikaitsesuutlikkus ei ole piisav ning on arenguruumi majandamis- ja

läbirääkimisoskustes. Avalike teenuste delegerimist kodanikuühendustele takistab puudus kodanikuühenduste kui võimalike teenuseosutajatele mõeldud praktilistest töövahenditest, mida saaks koos koolituste, nõustamiste ja muude tugitegevustega kasutada. Selliste töövahendite loomine ja senisest laiem levitamine aitaks lahendada ka probleemi, et avalike teenuste delegerijad ei ole piisavalt teadlikud kodanikuühendustele avalike teenuste delegerimise eelistest ja võimalustest. Seetõttu keskenduti teise alaeesmärgi puhul nii kommunikatsioonile, terminite defineerimisele, parimate praktikate levitamisele ja sotsiaalse ettevõtluse, innovatsiooni ja avalike teenuse delegerimise alaste toetuste jagamisele.

Alaeesmärgi meetmed jagunevad kolmeks: teadlikkuse suurendamine sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse võimalustest, kodanikuühenduste võimekuse parandamine, et aidata kaasa ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning selleks vajaliku tegutsemiskeskonna arendamine.

Meede 2.1 „TEADLIKKUS“: Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse terminite täpsustamine ning nendega seotud (koostöö)võimalustest teavitamine

Tabel 5. Rakendusplaani meetme 2.1 mõõdikud⁴⁸

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus (2016)	Tulemus (2017)	Sihttase (2019)
1	Sotsiaalse innovatsiooni võrgustikku kuulujate rahulolu võrgustiku tegevusega ⁴⁹	70%	75%	Mõõdikut ei seiratud	80%
2	Sotsiaalse ettevõtluse võrgustikku kuulujate rahulolu võrgustiku tegevusega ⁵⁰	80%	80%	Mõõdikut ei seiratud	90%
Meetme 2.1 tegevused ja eesmärgid rakendusplaanis aastateks 2016–2019					
2.1.1	Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse terminite defineerimine ja täpsustamine	Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse on defineeritud ja täpsustatud, need on aluseks võimalikule legaaldefiniitsioonile			

⁴⁸ 2015. aastal koostatud arengukavas oli tegemist ühe mõõdikuga „Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse võrgustikku kuulujate rahulolu võrgustiku tegevusega“. Kuna tegemist on kahe erineva võrgustikuga mõõdetakse alates 2016. aastast mõõdikuid eraldi.

⁴⁹ Seiratakse Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku poolt loodud võrgustikku kuuluvate organisatsioonide tagasiside küsitluse abil.

⁵⁰ Seiratakse Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku poolt võrgustikku kuuluvate organisatsioonide tagasiside küsitluse abil.

2.1.2	Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse kommunikatsioon, et paren-dada eri sihtrühmade arusaamist nende olemusest, väärtusest ja tuleviku-potentsiaalid. Sihtrühmadeks 1) avalik sektor: rahastajad, ametnikud, maakondlike arenduskeskuste (edaspidi MAK) konsultandid; 2) aktiivsed kodanikud: potentsiaalsed eestvedajad (sh noored), sotsiaalsete ettevõtete toodete-teenuste võimalikud tarbijad, vabatahtlikud	Igale sihtrühmale on toimunud vähemalt üks eesmärgistatud kommunikatsiooni-projekt aastatel 2016-2019, lähtudes konkreetse sihtrühma rollist sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse arengu toetamisel
2.1.3	Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse edendamiseks valdkondade-ülese koostöö toetamine, heade praktikate ja kogemuste jagamine ning kommunikatsioon	Toimib valdkondadeülene koostöö-võrgustik, mille tööd hoiab käigus strateegiline partner

Esimese meetmega keskendutakse tegevustele, mis suurendavad teadlikkust eelkõige sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse kohta – selleks on esmalt vaja mõlemad terminid selgelt defineerida ning hiljem võtta need kasutusele ja tutvustada üldsusele. Terminite täpsustamine toimub aastatel 2016-2019 ning haakub ühinguõiguse kodifitseerimise protsessiga. Lisaks on meetme puhul vaja toetada valdkondadeülest koostööd ja jagada häid praktikaid, et tagada valdkonna eestvedaja olemasolu. Nimetatud tegevusi alustati 2016. aastal ning tegevused jätkuvad järgmistel aastatel.

Meetme 2.1 tegevuste jagunevad kolmeks, nende eest vastutavad organisatsioonid on peale Siseministeeriumi ka Sotsiaalministeerium ja Justiitsministeerium. Tegevustega 1) täpsustatakse termineid *sotsiaalne innovatsioon* ja *sotsiaalne ettevõtlus*,

2) luuakse kommunikatsiooniprojektid sihtrühmadele, lähtudes nende rollist sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse arengu toetamisel, ning

3) luuakse toimiv koostöövõrgustik, et edendada valdkondadeülest koostööd, jagada häid praktikaid ja kogemusi ning tagada tõhus teabevahetus.

Sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalse innovatsiooni termini defineerimisel toimus 2016. ja 2017. aastal kaks olulist edasiminekut. Justiitsministeerium alustas ühinguõiguse revisjoniga,

mille lähteülesanne⁵¹ sisaldab sotsiaalse ettevõtluse juriidilise korrastamise teemat. Ühinguõiguse uuendamine kestab aastani 2020. Teiseks kiitis Vabariigi Valitsus heaks Sotsiaalministeeriumi koostatud „Heaolu arengukava 2016–2023“, milles ühe olulise teemana on ära märgitud ka defineerida termin *sotsiaalne ettevõtlus*, sh *kaitstud töö*, arendada seda valdkonda. Mittetulundusühing Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik korraldas õppereisi Taani, et tutvuda sotsiaalse ettevõtluse juriidilise regulatsiooni sealse kogemusega.

Sotsiaalse ettevõtluse kommunikatsiooni suunal on märkimisväärne edasimineku koostöö tegemine Haridus- ja Teadusministeeriumi, Briti Nõukogu ja Mittetulundusühingu Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustikuga. Haridus- ja Teadusministeerium toetab noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna arengustrateegia koostamist Eesti Noorsootöö Keskuse vahendusel. 2017. aastal sõnastati sotsiaalse ettevõtluse õpiväljundid esmakordselt nii formaal- kui ka mitteformaalhariduse kohta, mis tähendab võimalust lõimida see teema noortega tegelevate asutuste järjepidevasse tegevusse.

Koostöös Eesti Noorsootöö Keskuse ja Haridus- ja Teadusministeeriumiga valmis 2017. aastal noorte sotsiaalse ettevõtluse valdkonna arendamise strateegia mustand. Strateegia väljatöötamine toimus osapooli kaasaval moel. Koos Eesti Noorsootöö Keskusega novembris-detsembris 2017 valmis Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustikul kolm noorteinfo vahendamiseks mõeldud videot, mis on ühed esimesed eestikeelsed just noorte sihtrühmale mõeldud ja professionaalselt teostatud sotsiaalse ettevõtluse temalised audiovisuaalsed materjalid. Lisaks korraldati Eesti Noorsootöö Keskusega detsembris 2017 sotsiaalse ettevõtluse temalise koolitusseminar malevakorraldajatele.

Mittetulundusühing Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik algatas 2016. aastal koostöös Briti Nõukoguga eesti ja vene keelt kõnelevatele gümnaasiuminoortele mõeldud programmi „Changemakers’ Academy⁵²“, mille katseprogrammis on 48 osalejat. 2017. aastal osales 60 inimest. Selle käigus toimub konkurss, mille käigus loovad noorte meeskonnad Eesti sotsiaalsetele ettevõtetele turunduslahendusi. Ühelt poolt saavad noored inspiratsiooni ja kogemusi, teisalt kasvab sotsiaalsete ettevõtete ja sotsiaalse ettevõtluse tunnus. Avalikku sektori teavitati sotsiaalsest ettevõtlusest juba hästi toimivate võrgustike kaudu, nagu avaliku sektori ja sotsiaalse innovatsiooni rakkerühm, avalike teenuste koostöövõrgustik ja sotsiaalse innovatsiooni võrgustik. Sotsiaalne ettevõtlus oli üks teemasid Riigikogu kolme komisjoni 8. novembri 2016. aasta avalikul istungil kodanikuühiskonna arengust.

Sügisest 2015 suveni 2018 kestva mandaadiga esindab SEV Euroopa Liidu suunal Eestit Euroopa Komisjoni sotsiaalse ettevõtluse ekspertide töörühmas GECES eesmärgiga anda sisendit Euroopa Komisjoni valdkondliku poliitikakujundamise jaoks. 2017. aastal osales SEVi esindaja GECESi kohtumistel ja andis aktiivselt sisendit töörühma lõppraporti rakenduskava jaoks. See dokument võtab senisest paremini arvesse väikse ja keskmise suurusega Euroopa Liidu liikmesriikide vajadusi seoses sotsiaalsete ettevõtete sektori arendamisega.

⁵¹ Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne. Koostaja Külliki Feldman. Tallinn, 2016. http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_10.5.2016.pdf (viimati vaadatud 10.04.2017)

⁵² <https://www.facebook.com/changemakersacademysev/> (10.04.2017)

18. veebruaril 2016. aastal loodi Riigikantselei juurde [avaliku sektori ja sotsiaalse innovatsiooni rakkerühm](#)⁵³, mille üks kolmest fookusest on arendada sotsiaalset ettevõtlust ühena ühiskonnas innovatsiooni edendavatest tegevusvormidest. Selle ülesanne on töötada välja ettepanekud, kuidas paremate teenuste osutamiseks ja poliitika tegemiseks suurendada Eesti avaliku sektori innovatsioonivõimet ning laiemalt ühiskonna valmidust sotsiaalseks innovatsiooniks. Rakkerühma rahastusel koostas Mittetulundusühing Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik ülevaate „[Sotsiaalsed ettevõtted Eestis: väärtus ühiskonnale ja 14 näidet](#)“⁵⁴. Aasta lõpus kuulutas rakkerühm välja kaks hanget: „Sotsiaalse ettevõtluse tugisüsteemi analüüsimine“ ja „Sotsiaalse väärtuse mõiste sisustamine, hankekriteeriumite ja hindamismeetodite välja töötamine ning juhendmaterjali loomine“. 2017. aastal valmisid lisaks rakkerühma lõpparuandele ka „Sotsiaalse ettevõtluse tugisüsteemi analüüs“ ja „Sotsiaalse väärtuse edendamine riigihangete kaudu: raport ja juhendmaterjal“.

2016. aastal jätkasid Mittetulundusühing Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik ja Heateo Sihtasutus mitteformaalse sotsiaalse innovatsiooni võrgustiku eestvedamist. Toimus võrgustiku neli suurt kohtumist, lisaks kuus töötuba ja hulgaliselt väiksemaid kohtumisi võrgustiku eri osaliste vahel. Võrgustikku värvati kaks uut liiget: Teenusmajanduse Koda ja Mittetulundusühing Eesti Disainikeskus. Valmis võrgustiku tegevuskava aastateks 2017–2018, mille neli fookust on järgmised: 1) inimkesksed teenused, 2) koosloome, 3) vabaühenduste tulemuste eesmärgistamine ja hindamine, 4) vabaühenduse innovatsiooni rahastamine.

2017. aastal jätkas SEV koostöös Heateo Sihtasutusega mitteformaalse Sotsiaalse innovatsiooni võrgustiku eestvedamist. 2017. aastal toimus kokku viis sotsiaalse innovatsiooni võrgustiku kohtumist, millest kaks viimast toimusid kogemuste jagamise vormis. Septembris tutvustas Heateo SA NULA inkubaatori õppetunde ja novembris tutvustas Vabaühenduste Liit EMSL oma huvikaitselabori kogemusi. Lisaks võrgustiku kohtumistele osales Rasmus Pedanik võrgustiku esindajana Avaliku sektori ja sotsiaalse innovatsiooni rakkerühmas ning selle rakkerühma esindajana Siseministeriumi innovatsiooniprogrammis vaatlejana. Sotsiaalse innovatsiooni võrgustik on mitteformaalne võrgustik, mille kutsus 2014. aastal kokku Rasmus Pedanik. Võrgustikku kuuluvad hetkel Sotsiaalse Innovatsiooni Labor, Heateo SA, Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, Vabaühenduste Liit EMSL, Eesti Disainikeskus, Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Siseministerium, Sotsiaalministerium, Praxis, TÜ Ühiskonnateaduste Instituut, TTÜ Ragnar Nurkse Instituut jt.

Võeti vastu uus Riigihangete seadus. See loob otsesed võimalused avalikule sektorile sotsiaalse väärtuse hankimiseks sotsiaalsetelt ettevõtetelt ja teenuseid pakkuvatelt avalikes huvides tegutsevatelt vabaühendustelt. Üks paragrahvidest on „§ 13. Hankelepingute reserveerimine“ (soosib vähemate võimalustega inimestele tööhõive pakkujaid) ja teine „§ 127. Sotsiaal- ja eriteenuste hankelepingute reserveerimine“ (soosib avalikes huvides ja kasumijaotuseta või piiratud kasumijaotusega tervishoiu-, sotsiaal- või kultuuriteenuste osutajaid).

⁵³ <https://riigikantselei.ee/et/avaliku-sektori-ja-sotsiaalse-innovatsiooni-rakkeruhm> (10.03.2018)

⁵⁴ <http://sev.ee/wp-content/uploads/2016/09/Sotsiaalsed-ettev%C3%B5tted-Eestis.pdf> (10.03.2018)

Olulisem tegevus meetme 2.1 raames on:

- avaliku sektori ja sotsiaalse innovatsiooni rakkerühma loomine ja koostatud analüüs muuhulgas sotsiaalse ettevõtluse paremaks levitamiseks Eestis

Meede 2.2 „VÕIMEKUS“. Kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine

Tabel 6. Rakendusplaani meetme 2.2 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus (2017)	Sihttase (2019)
1	Kodanikuühenduste teadlikkus ja rahulolu strateegilise partneri tegevusega ⁵⁵	Puudub	3,84	Püsib
2	Kodanikuühenduste viimase aasta jooksul teenitud omatulu kasv ⁵⁶	5%	Mõõdikut ei seiratud	Suureneb
Meetme 2.2 tegevused rakendusplaanis ja eesmärgid aastateks 2016–2019				
2.2.1	Valdkonna eesmärgistatud ja süsteemseks arendamiseks vastava strateegilise partneri tegevuste elluviimise ning võimekuse suurenemise toetamine	Valdkonna strateegilise partneri leidmiseks on korraldatud konkurss, valitud strateegilise partneri võimekuse kasvu ja tegevuste elluviimist toetatakse		
2.2.2	Kodanikuühenduste avalike teenuste väljatöötamiseks ja osutamiseks vajalike teadmiste ja oskuste arendamine	KOV-idele pakutakse nõustamisteenust (2015–2017) ning korraldatakse arendusseminare teenuste arendamist puudutavate teadmiste ja oskuste suurendamiseks ja KOV-ide koostöö soodustamiseks		

⁵⁵ Seiratakse Siseministeeriumi partnerite rahulolu uuringuga, mis koosneb 5 valdkonnast, iga valdkonna all on 4 tegevusnäitajat. Hindamise objektiks on tööprotsess kui väärtust loovate tegevuste kogum. Valdkondade ja tegevusnäitajate valikul on lähtutud, et need peegeldaks Siseministeeriumis kokkulepitud ühtseid väärtushinnanguid ning valitsemisala juhtimispõhimõtteid ja oleks partneri jaoks lisaväärtust loovad.

Küsimustik koosnes 20 väitest. Hinnangute andmisel kasutati järgmisi skaalasisid:

- 1) hinnang olulisusele: 1- üldse mitte oluline; 2- väheoluline; 3- olen kahevahel; 4- oluline; 5- väga oluline; EOÖ- ei oska öelda
- 2) hinnang praegusele tasemele: 1- ei ole üldse rahul; 2- pigem ei ole rahul; 3- olen kahevahel; 4- pigem rahul; 5- väga rahul; EOÖ- ei oska öelda.

⁵⁶ Mõõdik on kasv võrreldes eelneva aastaga. Hinnatakse protsentides kogutulust.

2.2.3	Kodanikuühenduste ja avaliku sektori poolt üheskoos avalike teenuste osutajate ja avalike teenuste arendamiseks arenguprogrammide väljatöötamine ja elluviimine	Vähemalt üks vastav arenguprogramm on välja töötatud ja teoks tehtud
2.2.4	Kodanikuühenduste avalike teenuste osutamise kogemuste ja parimate praktikate levitamine	Avalike teenuste osutamise kogemused ja parimad praktikad on koondatud ja levitatud
2.2.5	Toetused kodanikuühendustele avalike teenuste algatamiseks ja arendamiseks	Tagatud on toetused kodanikuühendustele avalike teenuste algatamiseks ja arendamiseks
2.2.6	Sotsiaalse ettevõtluse arenguprogrammide koostamine ja elluviimine	Koostatud ja ellu viidud on vähemalt üks sotsiaalse ettevõtluse arenguprogramm
2.2.7	Sotsiaalse ettevõtluse toetusskeemide mitmekesistamine, pakkudes inkubatsiooni-, stardi-, tootearenduse ja kasvutoetust	Lisandunud on vähemalt üks uus sotsiaalse ettevõtluse toetusskeem
2.2.8	Kodanikuühenduste sotsiaalse innovatsiooni võimekuse suurendamine	Koostatud on sotsiaalse innovatsiooni õppematerjalid ja praktilised töövahendid, mille on alusel korraldada koolitusi ja pakkuda nõustamist
2.2.9	Sotsiaalse innovatsiooni konkursi korraldamine ja katseprojektide toetamine	KÜSK-i nupukate lahenduste konkurss on ellu viidud, ideede autoreid on koolitatud ja nende projekte toetatud
2.2.10	Sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalse innovatsiooni edendamiseks riskikapitali kaasamine, laenude ja teiste finantsinstrumentide võimaldamine	Valminud on analüüs koos poliitika-soovitustega finantsinstrumentide kaasamise mehhanismi kohta, analüüsis soovitatud mehhanismi on rakendatud

Teise meetmega on aastatel 2015-2020 ette nähtud tegevused, mis puudutavad kodanikuühenduste võimekuse suurendamist nii sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse kui ka avalike teenuste puhul. Seda tehakse näiteks valdkonna strateegilise partneri tegevuse toetamise, kodanikuühenduste teadmiste ja oskuste arendamise koolituste, arendusprogrammide ja muu kaudu ning praktiliste juhendite või töövahendite loomisega. 2016. aastal oli oluline jätkata kodanikuühenduste toetamist, et aidata neil algatada ja arendada

avalikke teenuseid ning osata suurendada kodanikuühenduste omatulu teenimise võimekust. Korraldati konkursse sotsiaalse innovatsiooni katseprojektide toetamiseks ja kaasati eri finantsinstrumente, et edendada sotsiaalset ettevõtlust ja sotsiaalset innovatsiooni.

2016. aastal viis Siseministeeriumi strateegiline partner Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik ellu sotsiaalteenuse koosloome arenguprogrammi, mida rahastas Hasartmängumaksu Nõukogu. Arenguprogrammi töös osales kuus meeskonda või vabaihendust, 12 ametnikku ja 5 vabatahtlikku, see kestis jaanuarist detsembrini, peeti 10 ühist töötuba ja vabaihendused said üle 100 tunni nõustamist. Samuti toimus 2016. aastal vabaihenduste juhtidele mõeldud kaks tegevusõppe (ingl *action learning*) programmi, milles osales 10 organisatsiooni ja toimus 10 kohtumist. 2017. aastal toimus *action learning* arenguprogrammi läbiviimine vabaihenduste juhtidele ja võtmeisikutele, sh kaasati värvati uusi osalejaid. *Action learning* on maailmas üks tõhusamaid inimeste arendamise ja probleemide lahendamise meetodikaid. 2017. aastal toimus kokku 10 *action learning* kohtumist, kus osales kokku 10 organisatsiooni.

2016. aasta augustis toimus Türgis rahvusvaheline koolituslaager kuni 35-aastastele sotsiaalsetele ettevõtjatele või ka alustavatele eestvedajatele eesmärkide püstitamise ja tulemuste mõju hindamise kohta. Treeninglaagrile järgnes 7 kuud kestnud mentorprogramm (2016–2017), mis pakkus sotsiaalsele ettevõtjale tuge tema eesmärkide elluviimisel. Eestist osales Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku juhatuse esimees.

Lisaks korraldas Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik aprillis 2016 Sihtasutuse Kodanikuühiskonna Sihtkapitali tellimusel vabaihendustele kolm kahepäevast teenusedisaini koolitust, milles osales enam kui 20 vabaihendust.

Kolme olulise teenuse kohta toimusid koostööseminarid järgmiste partnerite vahel:

- Sotsiaalkindlustusameti ja raske ja sügava puudega laste tugiteenuste (lapsehoiuteenus, tugiisiku teenus, transporditeenus) hankepartnerid;
- Sotsiaalkindlustusameti ja kogukonnas elamise teenuse partnerid;
- Eesti Töötukassa ja lühiajalise kaitstud töö partnerid.

Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik viis läbi arendusprojekti Eesti Töötukassa lühiajalise kaitstud töö teenuse ja Sotsiaalkindlustusameti pikaajalise kaitstud töö teenuse edasiarendamiseks teenusedisaini meetodil. Arendusprojekt viidi ellu koosloomes avaliku sektori esindajatest hankijate ning vabaihendustest ja sotsiaalsetest ettevõtetest teenusepakkujate vahel. Avaliku sektori ja sotsiaalse innovatsiooni rakkerühma raames töötati välja kriteeriumid kaitstud töö tingimuste rakendamiseks hankeprotsessi.

Sotsiaalse ettevõtluse valdkonna edasise huvikaitse alusena valmisid analüüs „Avalikud teenused: tegevused ja väljakutsed eri osapoolte silmis“ ja strateegiline tegevuskava „Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku avalike teenuste suuna huvikaitse tegevuskava 2017–2018“. Tegevuse eesmärk on määratleda sotsiaalsete ettevõtete huvikaitse prioriteet ja suurendada avalike teenuste delegeerimist vabaihendustele.

Riigikantselei korraldas hanke, et koostada analüüs „[Sotsiaalse ettevõtluse tugisüsteemi analüüsimine](#)“, mille tulemused annavad analüütilise ja seadusliku aluse edaspidiseks huvikaitseks sotsiaalse ettevõtluse tugisüsteemi kujundamisel. Nendele on viidatud ka Vabariigi Valitsuse tegevuskavas seoses avaliku sektori ja sotsiaalse innovatsiooni rakkerühmaga.

Olulisemad tegevused meetme 2.2 raames on järgmised:

- **sotsiaalteenuse koosloome arenguprogrammi elluviimine;**
- **hange „Sotsiaalse ettevõtluse tugisüsteemi analüüsimine“, mis viidi läbi avaliku sektori ja sotsiaalse innovatsiooni rakkerühma raames.**

Meede 2.3 „TEGEVUSKESKKOND“: Administratiivse keskkonna edendamine ja strateegilise toe pakkumine

Tabel 7. Rakendusplaani meetme 2.3 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus (2016)	Tulemus (2017)	Sihttase (2019)
1	KOV-i ametnike rahulolu (on väga või pigem rahul) avalikke teenuseid osutavate kodanikuühenduste organisatsioonilise võimekusega ⁵⁷	61% (2014)	Mõõdikut ei seiratud	Mõõdikut ei seiratud	Suureneb
Meetme 2.3 tegevused ja eesmärgid rakendusplaanis aastateks 2016–2019					
2.3.1	Sotsiaalset ettevõtlust toetava õigus- ja maksukeskkonna kujundamine ning selleks debati algatamine		Õiguskeskkonna kujundamiseks on esitatud teemakohased ettepanekud ja eelnõud on ette valmistatud		
2.3.2	Kvaliteedikriteeriumide, -standardite ja vormide ettevalmistamine avalike teenuste delegerimiseks ning nende rakendamiseks seotud osaliste teadlikkuse suurendamine		Ette on valmistatud vähemalt kümme avaliku teenuse kvaliteedikriteeriumit, -standardit ja vormi		

⁵⁷ Järgmine andmekorje on plaanis läbi viia avalike teenuste delegerimise uuringu raames Siseministeriumi eestvedamisel 2019. aastal.

2.3.3	„Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ täiendamine: avalike teenuste delegeerimise teema lisamine (sh toetus-meetmete eristamine avalikest teenustest) ning tulemuste ja mõju hindamise teema täpsustamine (standardid)	Täiendatud „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ on levitatud ministeeriumides, KOV-ides ja kodanikuühendustes
2.3.4	Avalike teenuste delegeerijate ja osutajate (kodanikuühenduste) nõustamine (partnerluse vormi täpsustamine, maakondlike arenduskeskuste toe suurendamine, uued koostöövormid kodanike ja riigi/KOV-i vahel)	Tagatud on avalikke teenuseid osutavate kodanikuühenduste ja avalike teenuste delegeerijate nõustamine
2.3.5	Sotsiaalsete ettevõtete ja avalike teenuse pakkujate tegevuste tulemuste ning nende loodava ühiskondliku mõju (sh rahalise panuse) kindlaks tegemiseks ja kommunikatsiooniks avaliku sektori tunnustatud standardi ning sellel põhineva (veebi)keskkonna loomine	Loodud on ühiskondliku mõju hindamise ja kommunikatsiooni internetikeskkond

Kolmanda meetmega keskendutakse tegevustele, mis puudutavad tegutsemiskeskonda. Selleks tehakse näiteks järgmist: algatatakse arutelu maksu- ja õiguskeskkonna teemadel, valmistatakse ette ja levitatakse mitmesuguste kvaliteedikriteeriumite, -standardite ja -vormide ning täiendatakse „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ avalike teenuste delegeerimise osaga. Koostöös partneritega on oluline pöörata tähelepanu avalike teenuste delegeerijate ja osutajate nõustamisele ning veebitöövahendite loomisele, et hinnata ühiskondlikku mõju kodanikuühendustele.

Olulise arenguna on sotsiaalne ettevõtlus lisatud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2016-2019, mille punkt 3.17 näeb ette soodustada sotsiaalset ettevõtlust. Lisaks on riigihangete seaduse eelnõuga loodud senisest selgemad võimalused sotsiaalse väärtuse hankimiseks sotsiaalsetelt ettevõtetelt ja teenuseid pakkuvatelt vabariiklastelt. Uue riigihangete seaduse rakendamist hakkasid toetama 2017. aastal valminud tulemused Riigikantselei poolt 2016. aasta

lõpus välja kuulutatud analüüsihankest „Sotsiaalse väärtuse mõiste sisustamine, hankekriteeriumite ja hindamismeetodite välja töötamine ning juhendmaterjali loomine“⁵⁸.

Riigikantselei tellis analüüsi sotsiaalse ettevõtluse turundusmürgise loomise võimalustest. Analüüsi tulemused valmivad 2017. aastal. Ühisturunduse võimalusest ülevaate saamiseks tegi Mittetulundusühing Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik koos mittetulundusühinguga THINK Eesti uuringu erivajadustega inimeste töövõimaluste kohta (vt „Uuring – millised on erivajadustega inimeste käsitöökeskused Eestis?“).⁵⁹

Sügisel 2016 valmis maailmamuutjate registri veebilahendus maailmamuutjad.ee, mida tutvustab sotsiaalsetele ettevõtetele ja teistele vabaühendustele Mittetulundusühing Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik. Veebilahenduse Maailmamuutjad.ee testimise tulemusena toimuvad viimased arendused I kvartalis 2018. Alates II kvartalist väljub portaal beetaversioonist ning algab aktiivne vabaühenduste kaasamine (sh maakondlike arenduskeskuste võrgustiku abil).

Koostöös rahvusvaheliste partneritega valmis Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku käsiraamat „Kuidas saavutada maksimaalset mõju“, mis pakub praktilisi nippe osapoolte vajaduste kaardistamiseks ja oma edasimineku hindamiseks just “rohujuure tasandil” tegutsevatele vabaühendustele. Eelmine eestikeelne käsiraamat keskendus mõju eesmärgistamisele ja hindamisele organisatsiooni pigem eestvedajate vaatenurgast.

Olulisim tegevus meetme 2.3 raames on

- **veebilahenduse maailmamuutjad.ee lõplik valmimine.**

ALAEESMÄRK 3 „VÕIMEKAD KODANIKUÜHENDUSED, KELLEL ON PIISAVALT RESSURSSI ARENGUKS JA MÕJUSAKS TEGUTSEMISEKS“

Kolmanda alaeesmärgi all on tegevused, millega tagatakse võimekate kodanikuühenduste olemasolu, vabaühenduste arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks piisavalt töajõud ja vahendeid. Nende tegevustega toetatakse arengukava kahe esimese eesmärgi saavutamist, sest mittevõimekad kodanikuühendused ei aita kaasa sünergiale, et parandada Eesti ja eestimaalaste elukvaliteeti.

Kuigi kodanikuühiskond on suuresti iseseisev, saab riik nende tegutsemiseks luua soodsa keskkonna ja toetada kodanikuühendusi nende eesmärkide saavutamisel. Seda on arengukavas käsitatud kui tugiteenust kodanikuühendustele. Tugiteenused on nii riigi pakutavad rahastamisvõimalused või kodanikuühenduste nõustamine kui ka kodanikuühenduste endi pakutavad koolitused ja tugi oma liikmetele või võrgustikule.

⁵⁸ <https://riigihanked.riik.ee/register/hange/181515> (10.04.2017)

⁵⁹ <http://sev.ee/2016/08/uuring-millised-on-erivajadustega-inimeste-kasitookeskused-estis/> (10.04.2017)

Uue teemana käsitletakse arengukava tegevuste kodanikuühenduste ühiskondliku mõju hindamise juurutamist, see aitab kodanikuühendustel oma võimalike toetajate, sihtrühma ja teiste seas selgelt ja arusaadavalt oma ühiskondlikku panust kajastada.

Alaeesmärgi meetmeid on kolm: parandada kodanikuühenduste tegutsemiskeskonda, vabatahtlike kaasatust ja kodanikuühenduste suutlikkust vajalikke inimesi kaasata.

Meede 3.1 „VÕIMEKUS JA KESKKOND“: Kodanikuühenduste mõju ja arengut toetavate tugiteenuste ning arenguprogrammide tagamine

Tabel 8. Rakendusplaani meetme 3.1 mõõdikud⁶⁰

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus (2016)	Tulemus (2017)	Sihttase (2019)
1	KÜSK-ist toetust saanud kodanikuühenduste rahulolu KÜSK-i tööga (viie palli skaalal)	4,6	4,6	Mõõdikut ei seiratud	Püsib
2	Osakaal MAK-i MTÜ-konsultandi klientidest, kes said nõustamisel oma küsimusele vastuse või probleemile lahenduse	89%	89%	96%	Suureneb
3	Rahulolu klienti nõustanud MAK-i MTÜ-konsultandi teenindusoskusega	97%	97%	100%	Püsib
4	Kodanikuühenduste juhtide rahulolu arendusprogrammiga ⁶¹	8	8	Tulemused selguvad juulis 2018	Püsib
Meetme 3.1 tegevused ja eesmärgid rakendusplaanis aastateks 2016-2019					
3.1.1	Rahalised toetused kodanikuühendustele mõju suurendamiseks, institutsionaalse suutlikkuse parandamiseks ning	Ette on valmistatud ja avatud vähemalt kaks taotlusvooru, tagatud on toetused rahvusvahelise koostöö soodustamiseks ja			

⁶⁰ Rakendusplaani meetme 3.1 mõõdik 2 väärtust muudeti aruandeaastal ning eespool nimetatud „Maakondlike arenduskeskuste klientide rahulolu MTÜ-de konsultantide teenindusoskusega (kümne palli skaalal)“ asemel on kaks mõõdikut: „Osakaal MAK MTÜ konsultandi klientidest, kes sai nõustamisel oma küsimusele vastuse või probleemile lahenduse“ ning „Rahulolu klienti nõustanud MAK MTÜ konsultandi teenindusoskusega“ Esimese nimetatud mõõdiku tulemus määratakse vastavalt SA Kodanikuühiskonna Sihtkapitali läbi viidud küsitlusele, mille puhul vastati variandiga „Jah, sain“. Teise nimetatud mõõdiku puhul arvestatakse neid vastajaid, kes vastasid küsitlusele variandiga „Jäin väga rahule“ või „Jäin rahule“.

⁶¹ KÜSK viib igal aastal läbi maakonna vabaühenduste juhtide arenguprogrammid. Rahulolu mõõdetakse arenguprogrammis osalenud juhtide tagasiside ankeediga 10 palli skaalal, kus 10 - väga rahul ja 1 - ei ole üldse rahul

	organisatsioonipõhiste arenguvajadustega tegelemiseks	tugitegevused kodanikuühiskonna edendamiseks (sh stipendiumid)
3.1.2	Alustavatele ja tegutsevatele kodanikuühendustele koolitus- ja mentorprogrammide korraldamine	Alustavatele ja tegutsevatele kodanikuühendustele mõeldud koolitus- ja mentorprogrammid on tehtud
3.1.3	Piirkondliku ja universaalne info- ja nõustamisteenuse tagamine nii alustavatele kui ka tegutsevatele kodanikuühendustele	Maakondlike arenduskeskuste MTÜ-de konsultandid osutavad konsultatsiooni-teenuseid MTÜ-dele, korraldavad maakondades koolitusi ja üritusi
3.1.4	Kohaliku omaalgatuse programmi elluviimine ja arendamine	Kohalik areng ja kogukondade elujõulisus on tugevdatud
3.1.5	Vene töökeelega kodanikuühenduste tegutsemisvõime parandamine (koolitused, nõustamine, infomaterjalid)	Vene töökeelega kodanikuühenduste arenguprogramm on teoks tehtud
3.1.6	Ühiskonna protsessides osalemist toetav tegevus, sh kodanikuühenduste ja nende omavahelise koostöö toetamine	Ajavahemikul 2015–2021 on koostöötegevustes osalenud 5000 inimest
3.1.7	Kodanikuühiskonna suundumuste ja arengu analüüsimine, et hinnata probleeme ja vajadusi ning kujundada tegevusplaanid	Kodanikuühiskonna trendide ja arengu analüüsimiseks vajalikud uuringud või analüüsid on tehtud
3.1.8	Kodanikuühiskonna ja -ühenduste tegevuse statistika regulaarne kogumine ja avalikustamine	Kodanikuühiskonna ja -ühenduste tegevuse statistikat avalikustatakse vähemalt kord aastas
3.1.9	Kodanikuühendusi puudutavate registriandmete tasuta kättesaadavaks tegemine	Äriregistris kodanikuühenduste kohta olevad andmed on antud vabalt kasutusse
3.1.10	Vabaühenduste rahastamise läbipaistvuse suurendamine	Valminud on analüüs riigiraha rakendusse riigieelarvest toetust saanud kodanikuühenduste lisamise võimalustest
3.1.11	Kodanikuühiskonna teemalise teabe üleriigiline koondamine ja jagamine (sh portaalide Hea Kodanik ja MAKIS)	Portaali Hea Kodanik külastatakse keskmiselt vähemalt 9000 korda kuus

	töõshoidmine ja nende sisu arendamine, uudiste levitamine)	
3.1.12	Kodanikuühiskonna üleriigilise tähtsusega sündmuste toetamine	Kodanikuühiskonna üleriigilise tähtsusega regulaarsed sündmused on toetatud
3.1.13	Kodanikuühiskonnas osalemis- võimalustest kättesaadava võõrkeelse teabe kindlaks tegemine ja ettepanekute tegemine kommunikatsiooni parandamiseks	Valminud on analüüs vene ja/või inglise keeles teabe kättesaadavuse kohta ning kättesaadavuse parandamise vajadusest

Esimese meetmega keskendutakse tegutsemiskeskonnale ehk tugiteenustele, mida riik ja kodanikuühendused ise pakkuda saavad. Jätkatakse rahaliste toetustega kodanikuühendustele, et suurendada nende mõju ning tõsta nende võimekusi. Jätkatakse ka alustavatele ja tegutsevatele kodanikuühendustele koolitus- ja mentorprogrammide korraldamisega ning piirkondliku nõustamisteenusega nii alustavatele kui ka tegutsevatele kodanikuühendustele.

Olulisel kohal on analüüsida ja uurida kodanikuühiskonna eri suundumusi ning regulaarne koguda kodanikuühiskonna ja -ühenduste kohta käivat statistikat, mille alusel kujundada edasisi poliitikavalikuid. 2018. aastal tellitakse vabatahtliku tegevuse hindamise uuring ja kodanikuühiskonna arengukava mõjuanalüüs, mis toimuvad perioodiliselt iga 4-5 aasta tagant.

Sihtasutus Kodanikuühiskonna Sihtkapital valmistas 2016. aastal ette kaks taotlusvooru: arenguhüppe taotlusvoor ja teenuste osutamise võimekuse taotlusvoor. Neist esimesest said toetust 21 piirkondlikku ja 13 üleriigilist ühendust, mis on 23% taotlejaist. Esitatud taotluste tase oli eelmistest kordadest sisukam arenguvajaduste kindlakstegemise poolest. Probleemiks on raha vähesus, mis ei võimaldanud toetada rohkemaid taotlusi. Ühendused soovisid arendada mitmesuguseid võimekusi, enim sooviti tegeleda juhtimisvõimekuse ja kommunikatsioonivõimekuse, aga ka teenusearenduse, avaliku nähtavuse ja finantsvõimekusega.

KÜSK hinnangul on kolme aasta (2014–2016) arenguhüppe taotlusvooru võrdlusest näha, et igas arenguhüpet mõjutavas aspektis on taotluste kvaliteet paranenud ja kõige nõrgemate taotluste osakaal on märgatavalt vähenenud. Samas ei olnud 2016. aastal suurenenud eraldatavate toetuste maht, mille tõttu on KÜSK hinnangul mitu tugevat ja toetust väärivat projekti jäänud taotlusvoorude vahendite vähesuse tõttu toetuseta.

KÜSK palub iga taotlusvooru lõppemise järgselt kahe aasta möödudes toetust saanud ühingutelt järelaruannet. 2014. aasta arenguhüppe järelaruannetest ilmnes, et 75% ühinguid said tõuke arengut jätkata ja kinnistada. Ühinged on toetuse saamise järgselt enamasti edasi arenenud, nende näitajad on KÜSKi hinnangul paranenud (nt palgaliste töötajate arvu kasv, ka vabatahtlike, liikmete arvu, tulude suurenemine). Lisaks väidavad taotlejad, et omavalitsused

on hakanud neid oma partneriks pidama, nende teenuseid kasutama, laienenud on koostöö ka välispartneritega oma teenuste, oskuste pakkumisel ja suurenenud on tuntus kogukonnas.

2017. aastal viidi ellu kaks vabaihenduste võimekuse tõstmisele suunatud taotlusvooru: arenguhüppe taotlusvoor ja majandusliku elujõulisuse taotlusvoor. Neist esimene keskendus inimeste ja organisatsiooni tööprotsesside arendamisele. Teine taotlusvoor keskendus vabaihenduste võimekuse tugevdamisele iseseisvalt majandada ja olla finantsiliselt jätkusuutlik. Taotlusvoorudest järeldus, et taotluste probleemiks on üldsõnalisus. Näiteks endiselt sõnastatakse projekti eesmärgid tegevustena, mis ei loogi võimalust konkreetseid tulemusi saavutada. Samas on analüüsioskused ühingutel edasi arenenud, kuid tihti jäetakse põhjendamata, miks on valitud just selle ühe võimekuse arendamine. Tihti ei moodusta eesmärgid, tegevused ja eelarve tervikut ja jätkusuutlikkus on pigem üldsõnaline.

2016. aastal viidi lisaks ellu teenuste osutamise võimekuse taotlusvoor, mis keskendus ühingu arendamisele nii teenuste osutamise kui ka toodete väljatöötamise ja pakkumise võimekuses. Esitati 105 taotlust, neist sai rahastust 17 projekti.

Lisaks korraldati turvalisuse taotlusvoor, mille üldtingimused valmisid mais 2016. Vaatamata sellele, et piirangud taotlejale sama hästi kui ei olnud, oli ikkagi üsna suur hulk neid taotlusi ja taotlejaid, kes ei vastanud nõuetele. Taotlusi esitati 100, neist tunnistati nõuetele mittevastavaks 11 (11%). Üle poole kõigist toetatud projektidest olid investeeringute või soetuste tegemiseks esitatud projektid, koostööprojekte oli väga vähe.

Taotlusvoorude järeldused aastatel 2016-2017

1. Senisest parem kvaliteet tuleneb järjest organisatsiooni arenguvajaduste analüüsi järjest paremast tasemest. Osalt näitab see viimasel ajal suurel hulgal MTÜdele mõeldud ja neile tehtud arenguprogrammide ja koolituste efektiivsust. Paljudes taotlustes oli mainitud EMSL-i ja MAK-ide korraldatud koolitusi ja arenguprogramme, milles osalemine oli ühingu viinud parema arusaamani oma arenguvajadustest.
2. Arenguvajaduste analüüsimiseks kasutatakse senisest rohkem organisatsiooni analüüsimise meetodeid ja mudeleid, kõige enam taotlusvooru lehel soovitatud McKinsey organisatsiooni võimekuste hindamise tööriista.
3. Kui eelminevate aastate taotluste põhjal sai erinevate analüüsitud aspektide tulemusi kokku võttes öelda, et ühingu arenguvajadustega tegelemise tähtsusest igapäevategevuste kõrval on üha enam aru saadud, kuid praktikas ei osata veel selgeid arenguhüppeid plaanida, siis nii 2016. kui 2017. aastal on plaanimisioskusedki juba rohkem arenenud.
4. Oskus projektide vahetulemusi ja mõõdikuid kindlaks määrata on tugevalt paranenud – projekti samm-sammulist kavandamist ja tulemuste konkreetset mõõtmist peavad tähtsaks üha enam taotlejad ning teavad, mis enne taotlemist hoolikalt läbi mõelda ja kindlaks määrata.
5. Iga aastaga muutuvad projektid konkreetsemateks ja spetsiifiliseimateks.

Arendamist vajavad aspektid

1. Konkreetsete ja tulemusi toovate tegevuste plaanimine seatud eesmärkide alusel tekitab veel suurele osale ühingutest raskusi. Eesmäärke osatakse paremini seada, kuid raskusi tekitab jõuda täpsete ja realistlike sammude väljatöötamiseni.
2. Jätkusuutlikkusele keskendumine ja tulevikule suunatud mõtlemine vajab arendamist. Arenguhüpe ei tohiks olla projektipõhine ettevõtmine, vaid selle mõju peab oskama hoida ka tulevikus.
3. 2015. aasta taotlusvoorus tehtud muudatus soodustada arenguhüppe tegemiseks ka suuremate investeringute tegemist oli küll projektide põhjal õigustatud, kuid 2016. aastal oli taoliste soetusprojektide kvaliteet nõrgem. Soetust teha soovivatele taotlejatele on vaja senisest selgemini arusaadavaks teha, kuidas investeringute kavandamisel pidada silmas, et lähtutaks arenguvajadustest ja jätkusuutlikkusest.
4. KÜSKi järelendus on, et kuigi aasta-aastalt taotluste kvaliteet paraneb, oleks vaja taotlejate süsteemsemat koolitamist oma arenguvajaduste väljaselgitamisel ja selle alusel taotluste koostamisel. See on eelduseks taotlemisel ja sellest sõltub kogu projekti kvaliteet.

KÜSK koordineerib alates 1. juunist 2015 **maakondlike arenduskeskuste (MAK) võrgustiku** kodanikuühenduste konsultantide tööd ning vastutab konsultantide elluviidavate ja kodanikuühendustele mõeldud info- ja kommunikatsiooniteenuste osutamise eest. KÜSK tagab konsultantide tegevuse koordineerimise, sh infovahetuse korraldamise Siseministeeriumi (SIM) ja MAK-idega, klienditagasiside kogumise ja analüüsi ning MAK-ide tegevuse kontrolli kodanikuühenduste suunal.

2017. a lõpu seisuga töötab üle Eesti 18 kodanikuühenduste konsultanti, neist kaks vene töökeelelega. Enamikus maakondades on üks konsultant, erand on Ida-Virumaa ühe eesti- ja ühe venekeelse ning Harjumaa kahe eesti- ja ühe venekeelse konsultandiga. Oluline on esile tuua, et need 18 konsultanti ei pruukinud ilmingimata töötada täiskohaga – koormus sõltub maakonnast ja MAK-i sisemisest töökorraldusest.

Tellitava teenuse kirjelduses möödunud aastaga võrreldes muutusi ei ole. Jätkuvalt on MAK-idel kohustus tagada kõigi kokkulepitud teenuste pakkumine arenduskeskuses kohtumiste, rühmanõustamiste, e-kirja või telefoni teel nõustamiste või ka muudes vormides.

2015. aasta lõpus käivitunud üleminek uuele konsultatsioonide aruandlussüsteemile jätkus 2016. aasta algul ja rakendati 2016. aasta aprillis. Uus süsteem KIS (konsultatsioonide infosüsteem) on loodud konsultantide ja KÜSKi vajadusi silmas pidades. Töö lihtsustamiseks kanti KIS-i üle kõik varem andmebaasis olnud 46 000 nõustamist MTÜ valdkonnas. Alates 4. aprillist 2016. aastal hakkasid konsultandid sisestama uusi konsultatsioone. Kuna KIS-ile pääseb ligi mistahes internetiühendusega seadmest, teeb see nõustamiste sisestamise veelgi mugavamaks. 2017. aastal on süsteem saanud kasutajatelt

positiivset tagasisidet. KISI sisestatud kanded on lisaks analüüsile ka aluseks kliendirahulolu küsitluse korraldamiseks.

2. mail 2017 käivitas KÜSK kodanikuühenduste nõustamisportaali MAKIS uuendatud kujul aadressil www.makis.ee, sest senine keskkond oli tehniliselt ja sisuliselt aegunud. Teenuse koordineerimise üleandmisega anti KÜSKile ka üle MAKIS, mis hoogtööna suvel 2015 ajakohastati. Koos tehnilise platvormi uuendamisega ja uue domeeninime registreerimisega uuendas KÜSK koostöös konsultantidega ka portaali sisu ning juurutas koordineerimissüsteemi. Igal konsultandil on nüüd kindel või kindlad alamlehed, mille sisu ajakohasuse eest nad vastutavad. Samuti viis KÜSK sisse rotatsioonisüsteemi veebilehe kaudu esitatud küsimustele vastamisele – enam ei vasta kõikidele MAKISe kaudu esitatud küsimustele üks MAK nagu seni, vaid see roteerub kord kuus. Rotatsiooni koordineerib ja küsimustele vastamise kohta peab ülevaadet KÜSK. **2. novembril avati MAKISe venekeelse osa.** Esialgu on seal kättesaadav vaid baasinfo konsultantide ja ühingu asutamise teemadel, aga järk-järgult lisab KÜSK teemasid.

KÜSK tellib MAKide konsultantidelt vabaühenduste projektide nõustamise teenust, kuid neil ei ole selle raames kohustust projektides sisulisteks arenguhüppe ekspertideks/mentoriteks olla. Kuna ühingud ei leia tihti väljastpoolt organisatsiooni konsultante, kes aitaksid projekti mõju hinnata, koondas KÜSK kodulehele andmebaasi eraturu konsultantidest, kes sellist teenust (peamiselt tasuliselt) pakuvad ja kelle töötasu saab olla ka üks projekti eelarve komponentidest. Andmebaas on üsna hästi rakendunud. Üle poole ühingutest kasutavad projekti juures eksperti, kellest ehk 60-70% on nimetatud andmebaasist. Samas on ka ühinguid, kes teavad ise valdkonnas eksperte ning kellega on neil olnud näiteks varasemalt juba hea koostöö. Need ühendid, kes välispilku oma projektide elluviimisse oma võimekuse analüüsimisel, uue taseme hindamisel ja projektide eluviimisel kaasavad on edukamad ja jõuavad paremate tulemusteni.

Meede 3.2. „VABATAHTLIK TEGEVUS“: Vabatahtlike kaasatuse parandamine

Tabel 9. Rakendusplaani meetme 3.2 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus (2016)	Tulemus (2017)	Sihttase (2019)
1	Regulaarsete vabatahtlike osakaal vabatahtlikus tegevuses osalenutest ⁶²	34% (2013)	Mõõdikut ei seiratud	Mõõdikut ei seiratud	Suureneb

⁶² Mõõdikut seiratakse vabatahtlikus tegevuses osalemise uuringu abil, mis valmib 2018. aastal.

2	Püsivabatahtlike kaasamise kogemusega MTÜ-de osakaal vabatahtlikke kaasavatest MTÜ-dest ⁶³	78% (2014)	Mõõdikut ei seiratud	Mõõdikut ei seiratud	Püsib
Meetme 3.2 tegevused ja eesmärgid rakendusplaanis aastaks 2016–2019					
3.2.1	Vabatahtlikku tegevust toetava õiguskeskkonna kujundamine (õigusruum ja maksupoliitika, vabatahtlike kindlustamine)	Õiguskeskkonna kujundamiseks vajalikud ettepanekud on esitatud ja eelnõud on ette valmistatud			
3.2.2	Teavitustöö vabatahtlikust tegevusest (Vabatahtlike Värava infoportaal, vabatahtlike kaasamise kampaaniad)	Infoportaali Vabatahtlike Värav külastajaid on ühes kuus vähemalt 3500			
3.2.3	Vabatahtlikke kaasavate kodanikuühenduste suutlikkuse parendamine vabatahtlike kaasamisel (sh vabatahtlikke kaasavate kodanikuühenduste võrgustikutöö)	Vabatahtliku sõbra märgi väljaandmine on ette valmistatud ja korraldatud			

Teise meetme tegevustes keskendutakse üleriigilise vabatahtlike ja vabatahtlikke kaasavate kodanikuühenduste tunnustamise jätkamisele ja vabatahtliku tegevuse õiguskeskkonna kujundamisele. Eelkõige tegeleti 2016. ja 2017. aastal vabatahtlike kindlustamise, maksuküsimuste ja vabatahtliku tegevuse definitsiooni koostamisega. Samuti tegeleti vabatahtliku tegevuse teavitustööga ning toetati vabatahtlike tugivõrgustikku, et aidata kaasa vabatahtlike vahendamisele ja kaasamisele.

Siseministeriumi strateegiline partner Eesti Külaliikumine Kodukant toetas ühenduste suutlikkust vabatahtlike kaasamisel. Siseministerium on kaasa aidatud keskkonna loomisele, et teha vabatahtlike kaasamistööd kvaliteetselt ja suurendada vabatahtlike arvu Eestis. Loodud on vabatahtliku sõbra märk, mis toimib kui arenguprogramm, et ühendused suurendaksid vabatahtliku tegevuse kvaliteeti.

2016. ja 2017. aastal tegeles vabatahtlike kaasatuse parandamisega Siseministeriumi strateegiline partner Eesti Külaliikumine Kodukant. Aasta jooksul aidati kaasa ühenduste suutlikkuse kasvatamisele vabatahtlike kaasamisel, kaasa on aidatud toetava keskkonna

⁶³ Mõõdikut seiratakse vabatahtlikus tegevuses osalemise uuringu abil, mis valmib 2018. aastal.

loomisele, et vabatahtlike kaasamine oleks ühendustes kvaliteetne ja suurendaks vabatahtlike arvu Eestis.

2016. aastal loodi on vabatahtliku sõbra märk, mis toimib kui arenguprogramm ühendustele vabatahtliku tegevuse kvaliteedi tõstmiseks. Selle tegevuse eesmärk on tagada ühendustele nõustamine ja tunnustus, mis aitab kaasa nende suutlikkusele kaasata vabatahtlikku oma tegevusse. Vabatahtliku sõbra märgi kontseptsiooni töötas välja Kodukant ning selle alusel on asunud ühendusi hindama ja nõustama. Märgi kriteeriumidele vastanud organisatsioonid on saanud vabatahtliku sõbra märgi. 33 ühendust on nõustatud, mis aitab neil senisest paremini oma vabatahtliku tegevust korraldada, vabatahtliku sõbra märk on antud 28 ühendusele. 2017. aastal avati märgise taotlemine 9. jaanuaril, aasta jooksul laekus 12 sooviavaldust. Nõustati 12 organisatsiooni, märgis anti üle 10 organisatsioonile (Politsei- ja Piirivalveameti Ida prefektuur, Eesti NATO Ühing (EATA), Meeri Küla Arendamise Selts, JCI Toomemäe, MTÜ ESTYES, Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna prefektuur, Selts Raeküla, Noorteklubi Active, Mittetulundusühing Heategevusfond Südamate Soojus ja SA Teaduskeskus AHHA). Kaks ühendust loobus. Kolm organisatsiooni loobusid märgisest omal soovil, põhjuseks ressursside nappus vabatahtlike kaasamisega nii põhjalikult tegelda.

Märgise nõustajateks olid Eha Paas ja Anu Viltrop. Iga nõustatava juures toimus kohtumine, mille käigus viidi läbi vabatahtlike kaasamise audit. Auditi põhjal koostas nõustaja raporti, kus anti ülevaade vabatahtlike kaasamise seisust organisatsioonis ning anti soovitusi vabatahtlike kaasamisel. Märgise üleandmisel anti organisatsioonile üle ka märgise tunnustus ning seinaplaat.

Märgi saanute nimekiri on esitatud Vabatahtlike Väravas aadressil <http://vabatahtlikud.ee/organisatsioonile/vabatahtliku-sobra-mark/vabatahtliku-sobra-margi-saanud-organisatsioonid/>.

Igal aastal on toimunud neli koolitust vabatahtliku tegevuse teemal, mis on toetanud ühenduste suutlikkust oma vabatahtliku tegevuse korraldamisel. Võrgustikutööga on tagatud valdkonna huvikaitse ja ühine osalemine valdkonna arendamises Eestis ja välismaal.

Valdkonna seadusloomes vajalike muudatuste ja täienduste tegemisel on alustatud koostööd EMSL-iga. Sotsiaalvaldkonnas vabatahtlike senisest rohkearvulisemaks kaasamiseks on hakatud tegema koostööd Eesti Puuetega Inimeste Koja, Eesti Töötukassa ja veebiplatvormi Helpific meeskonnaga (Helpific MTÜ). Sotsiaalkaitse ministriga kohtumisel on ministeeriumile üle antud Kodukandi ettepanekud valdkonnas vabatahtlike senisest paremaks kaasamiseks. Võrgustiku töö on muutunud meeskonnapõhiseks. Võrgustik on laienenud 35 liikmeni ja ühendused teevad valdkonna edendamisel koostööd, mille tulemusena on kokku lepitud võrgustiku edasine tegutsemine aastani 2020. Ühisalgatused on vabatahtliku tegevuse toonud senisest enam meediapilti. Õigusruumi puudutavates küsimustes aga initsiatiivi enda käes hoidnud EMSL, kes tegeles ettepanekuga kaotada vabatahtlike päevarahalt maksukohustus, mis seni on vabatahtlike kaasamise võrreldes palgaliste töötajatega pannud ebavõrdsesse olukorda. Juulis 2017 jõustus tulumaksu- jt seaduste muutmise eelnõu, mis võimaldab tulumaksusoodustusega vabaühendustel maksta maksuvaba päevaraha. See omakorda on samm vabaühenduste ja ettevõtete võrdse kohtlemise suunas.

Taastatud on Eesti osalus Euroopa Vabatahtlike Keskuse (CEV) tegevustes, mis tagab ülevaate Euroopa vabatahtliku tegevuse kogemustest ja praktikatest, samuti võimaluse luua uusi koostöökontakte ja teha huvikaitset.

Vabatahtliku tegevuse kohta tehakse laia teavitustööd – Vabatahtlike Värav on kujunenud vabatahtliku tegevuse keskseks ja laialdast kasutust leidnud infoportaaliks, mida toetavad sotsiaalmeedia kanalid. Vabatahtlike Värav on uuendatud ja kasutajad on selle hästi vastu võetud. Keskmiselt külastab Vabatahtlike Väravat 3993 inimest kuus. Vabatahtlike Värava juures on regulaarselt ilmuv uudiskiri ja blogi, mis kajastab vabatahtlike kaasamise mitmesuguseid praktikaid ja valdkonna uudiseid. Vabatahtlik tegevus on olnud meediapildis eelkõige ühisnädala ajal ja seoses vabatahtlike tunnustamissündmusega. Vabatahtlike Värava uudiste ja kuulutuste osa täiendati jooksvalt ka 2017. aastal. Igal nädalal ilmub uus blogilugu, mille on enamasti kirjutanud Vabatahtliku Värava toimetaja ning eeldab eelnevat kohtumist ja intervjuud vabatahtlike kaasaja või vabatahtlikuga. Vabatahtlike Värava külastatvus keskmiselt kuus on tõusunud ligi 4500 külastajani. FB lehe jälgijate arv on jõudnud 1290 inimeseni.

Ühtlasi teostati Vabatahtliku Värava veebiplatvormi versiooni uuendused ühildamaks värava platvorm zone serveri uuendustega. Tegevus oli vajalik värava veebilehe tõrgeteta töö tagamiseks, teisalt turvakaalutlustel, et leht ei muutuks haavatavaks häkkeritele ja viirustele.

2016. aastal korraldati ühendustele kaks koolitust „Vabatahtlike kaasamise ABC”, mis peeti 3. märtsil ja 6. oktoobril 2016. aastal. Koolitusel said osalejad ülevaate vabatahtlike juhtimise etappidest ja võimaluse mõelda läbi oma ühenduse vabatahtlike kaasamise kavad. 2016. aastal jätkus 2015. aasta septembris alanud vabatahtlike võrgustiku ühisprojekti „Vabatahtlike kaasajad koovad võrku“ tegevus, mida rahastas Sihtasutus Kodanikuühiskonna Sihtkapital. Projekti põhieesmärk oli luua ja kasvatada võrgustiku meeskonnatunnet. 19.–20. mail toimus Albus, Jäägri villas kahepäevane koolitus, millel olid fookuses võrgustiku töökorraldusteemad. Projekti tulemusena lepiti kokku võrgustiku toimimispõhimõtted ja eesmärgid, sündis koostöökokkulepe, mis määrab ühenduse eesmärgid ja tegevusfookused aastani 2020. Sümbolne kokkuleppe allkirjastati 23. novembril 2016. aastal Siseministeriumis. Samuti valmis võrgustiku kommunikatsioonikava. Projektiga said alguse võrgustiku teemarühmad, mille tulemusena sündis 4. novembril riigikogu liikmete vabatahtlik päev. Päevast võttis osa 20 riigikogu liiget ja 2 ministrit ning selle kohta saab lähemalt lugeda portaalist Vabatahtlike Värav⁶⁴. 2017. aastal toimus 3 kohtumist, Edukaks osutus võrgustiku ühisprojekt Hooandjas vabatahtlike tegevuse laada korraldamiseks. Raha kogumiseks valmis laada ideed tutvustav video. Võrgustiku laada teemagrupp kogunes kaheksal korral. Laadal osalenud ühenduste ja meeskonna kokkuvõtvast analüüsist jäi kõlama, et laad sündmusena oli hea ja seda võiks korraldada ka järgmisel aastal. Kuid korraldusmeeskonna hinnangul on vaja kindlasti laiemapõhjalist korraldusmeeskonda ning ühtlasi läbi mõelda, kas korraldada üritus kevadel või sügisel. Novembris on pime aeg ja kui laad toimuks samal aastaajal, peaks see algama varem ja lõppema koos päevavalgusega. Samuti tuleb läbi mõelda laada toimumise asukoht. Lauluväljakule peab inimene ekstra tulema, seega oleks ehk lihtsam minna ise laadaga sinna,

⁶⁴ <http://vabatahtlikud.ee/uudis/riigikogulaste-paev-vabatahtlikena> (10.04.2017)

kus on inimesed. Samas ka see ei pruugi tagada inimeste osalemist, sest 2011. aastal toimus sarnane laat Solarises ja ka siis ei olnud külastajaid palju. Ühe võimalusena on välja pakutud laada korraldamist mõne teise (meelelahutusliku) ürituse raames.

Ühisnädala raames toimus kampaania „Märka naabrit“, mis oli mõeldud linnade kortermajade elanikele, et nad oskaksid märgata abivajavaid naabreid ja pakuksid neile jõukohast abi. Kampaania elluviimisele tuli appi mitu meediakanalit ja ühendust (Tallinnas Mittetulundusühing Lasnaidee, Tartus Annelinna Selts, Pärnus Selts Raeküla, Viljandis Sakala Keskus ja Narvas Mittetulundusühing Korterühistute Koordinatsioonikeskus) ning EESTI KORTERIÜHISTUTE LIIT⁶⁵. Kampaania tegevusi soovitakse edasi arendada ja kampaaniat jätkata ka 2017. aastal.

Koostöös võrgustikuga korraldati vabatahtlike tunnustusprojekt „Märka vabatahtlikku!“.

2016. aastal tutvustati vabatahtlikku tegevust ja Vabatahtlikku Väravat 12 korral: 18. veebruaril Pärnus, Interregi projekti sünnimisel „Olgem aktiivsed“; 17. märtsil KÜSK-is maakonna kodanikuühiskonna konsulentidele, 27. aprillil kohtumisel Kaitseministeeriumis vabatahtliku tegevuse arendamise teemadel, 5. mail uussisserändajate tugivõrgustiku kohtumisel Tallinnas, 23. mail Noorteklubi Active'i koostööprojekti koolitusel „Laiendades piire“ osalejatele, 12. augustil koostöös vabatahtliku tegevuse võrgustikuga arvamusefestivalil, 10. septembril Kodukandi suveülikoolis avatud ruumis, 9. septembril Tallinnas eakate poliitika kujundamise töökomisjonis, 5. oktoobril Tallinna Noortekeskuses rahvusvahelisel seminaril osalejatele, 5. novembril Kodukandi üldkogule, 16. novembril TÜ Pärnu Kolledži tudengitele, 22. novembril Pärnumaa kodanikuühiskonna seminaril. Lisaks on kohtunud kampaania „Anneta aega“ eestvedajate Swedbank AS-i ja Eesti Töandjate Keskliiduga kahel korral, et teha koostööd kampaania elluviimisel.

2017. aastal täiendati Vabatahtlike Värava uudiste ja kuulutuste osa jooksvalt. Igal nädalal ilmub uus blogilugu, mille kirjutas peamiselt Vabatahtliku Värava toimetaja. Vabatahtlike Värava külastatavus tõusis ligi 4500 külastajani ja sotsiaalmeedia lehe jälgijate arv on jõudnud 1290 inimeseni.

2017. aastal tutvustas Eesti Külaliikumine Kodukant vabatahtlikku tegevust kuuel korral: 15. veebruaril Tallinnas MTÜde konsulantidele; 15. märtsil kohtuti Euroopa Noorte programmi esindajaga ja arutati koostöövõimalusi; 29. märtsil ja 30. märtsil tutvustati vabatahtlike kaasamisvõimaluste tutvustamine Avatud talude infopäevadel; 19. mail tutvustati vabatahtliku tegevust noorte töömessil Tallinnas; 22. veebruaril kohtuti kohtuti IOMi ja Balti Uuringute Instituudi eestvedajatega siseministeeriumis ja 3. novembril Tallinna – ja Harjumaa töötukassa nõustajatega.

Ühenduste suutlikkus kaasata vabatahtlikke ning seeläbi vabatahtliku tegevuse kvaliteedi tõus Eestis. Tänu vabatahtliku sõbra märgise programmile on 2017. aastal suudetud toetada 12

⁶⁵ <http://vabatahtlikud.ee/marka-naabrit-tule-ja-aita/> (10.04.2017)

organisatsiooni ning saame öelda, et vähemalt 10. ühenduses on vabatahtlike kaasamine hästi läbi mõeldud. Erinevate kohtumiste, koolituste ja teavitustöö kaudu on vabatahtliku tegevuse kaasamise läbimõelduse vajalikust tutvustatud laiemalt ja tänaseks on selgelt märgata ühenduste aktiviseerumist vabatahtlike kaasamise läbimõtlemlisel. Lisaks ühendustele on selgelt märgata ka avaliku sektori huvi kasvu vabatahtlike kaasamisel ning teema läbimõtlemlisel: seda näitavad meilt tellitud koolitused, meedia monitooring kui ka kohtumised sotsiaalministeeriumis.

Vabatahtliku tegevuse võrgustikutööga on tagatud valdkonna huvikaitse ja ühine osalemine valdkonna arendamises Eestis ning välismaal. Olulisemad teemad on vabatahtliku tegevuse võrgustikuga läbi arutatud teemagruppides, omapoolsed ettepanekud on esitatud sotsiaalministeeriumile, Riigikantselei juures töötanud rakkerühmale. Olles märganud ettevõtjate üha kasvavat huvi vabatahtlike kaasamisel, koostasime juhendmaterjali vabatahtlike kaasamisel ettevõtetes. Tänu meie senisele osalemisele CEV töös ja kandideerimisel oktoobris toimunud CEV juhataste liikmete valmistel on meie esindaja olemas Euroopa tasandil.

Olulisemad tegevused meetme 3.2 raames on järgmised:

- „Märka vabatahtlikku“ tunnustusürituse korraldamine;
- vabatahtliku tegevuse võrgustiku laienemine;
- jõustus tulumaksu- jt seaduste muutmise eelnõu, mis võimaldab tulumaksusoodustusega vabaühendustel maksta maksuvaba päevaraha.

Meede 3.3. „RESSURSID“: Kodanikuühenduste suutlikkuse parandamine koguda mõjusaks tööks vajalikke ressursse

Tabel 10. Rakendusplaani meetme 3.3 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus (2016)	Tulemus (2017)	Sihttase (2019)
1	Kodanikuühenduste osakaal, kes on saanud viimase aasta jooksul toetust riigieelarvest ⁶⁶	13,4% (2012)	Mõõdikut ei seiratud	17,27%	Püsib
2	Nende kodanikuühenduste osakaal tulumaksusoodustustega ühenduste nimekirja kuuluvatest kodanikuühendust, kellele on aasta jooksul tehtud annetusi	57%	Mõõdikut ei seiratud	Mõõdikut ei seiratud	Suureneb
Meetme 3.3 tegevused ja eesmärgid rakendusplaanis aastateks 2016–2019					

⁶⁶ Mõõdikut seiratakse Rahandusministeeriumi poolt väljastatavate riigieelarve väljamaksete analüüsi abil. Täpsem info <https://marteneskimae.shinyapps.io/vabahendused/>

3.3.1	Annetuste, heategevuse ja filantroopia edendamise võrgustiku loomine ning tegevuse kujundamine annetuskultuuri ja annetamist soodustava keskkonna edendamiseks ettepanekute väljatöötamiseks, heade praktikate jagamiseks ning arendustegevuste algatamiseks	Tagatud on annetuste kogumise hea tava teemaline nõustamine ja annetuste kogujate koolitamine, annetuste kogujatele on välja töötatud juhendid ja praktilised töövahendid
3.3.2	Annetuste suuruse ja kogumahu suurendamist toetava õiguskeskkonna kujundamine	Õiguskeskkonna kujundamiseks vajalikud ettepanekud on esitatud ja eelnõud on ette valmistatud
3.3.3	Kodanikuühenduste omatulu teenimise võimekuse arendamine (sh äriidee leidmine, ärimudeli väljatöötamine ja katsetamine, tootearendus, turundus ja müük)	Koostatud on õppematerjalid või praktilised töövahendid ning tagatud on koolitused ja nõustamine
3.3.4	Ühiskondliku mõju hindamise ja kommunikatsiooni võimekuse tõstmine (sh arenguprogrammid, standardite ja heade praktikate levitamine)	Tagatud on teemakohased arengu-programmid, standardid ja head praktikad on levitatud

Kolmanda meetme tegevused puudutavad eelkõige annetuste, heategevuse ja filantroopia edendamist. Peale annetuste kogumise, nõustamise hea tava teemal ja koolitamise on tähtis toetada ka leidlike annetusviiside platvormide ja algatuste kasutuselevõttu. Siingi on üks tegevusi arendada annetuste kogumist soodustavat õiguskeskkonda.

EMSL juhib annetusi koguvate vabaühenduste võrgustikku, millega hinnati praegu kehtivate piirmäärade võimalikku mõju annetamisele, muuhulgas analüüsiti Maksu- ja Tolliametilt saadud andmeid annetamise senise praktika kohta ja sõnastati EMSL-i eestvedamisel [ettepanekud maksumuudatuste paketi](#)s, mida esitleti Vabariigi Valitsuse ja kodanikeühenduste esindajate ühiskomisjonis 31. oktoobril 2016. aastal. Vajadusele teha seadusmuudatusi, võimaldades vabaühendustel senisest rohkem kaasata eraraha, juhtis EMSL tähelepanu novembris 2016. aasta toimunud kolme komisjoni istungil Riigikogus.

Siseministerium koos strateegilise partneri vabaühenduste liidu EMSLiga töötas 2016. ja 2017. aastal annetuste soodustamisega. eesmärkidega:

I Motiveerida äriühinguid annetama, selleks:

- a) loobuda äriühingute tehtud annetuste maksustamisest ehk praegustest piirmääradest, raha väärkasutuse vältimiseks vajaduse korral täiendada maksuhalduri nõutavat infot ja järelkontrolli;
- b) töötada välja erand suurte annetuste soodustamiseks äriühingutelt. Näiteks, kui äriühing annab aastas üle 30 000 euro või lisab kellegi teise panusele sama palju juurde (ingl *matching*), ei rakendataks maksustamisel piirmäärasid. Annetades aastas vähem kui 30 000 eurot jääks kehtima senine kord.^{[1][2]}

II Muuta eraisikute soodustused annetamisel mõjusamaks, selleks:

- a) loobuda eraisikute annetuste mahaarvamisel 1200-eurosest ülemmäärast, vaid jätta piiranguks kõikide mahaarvamiste korral üksnes 50%;
- b) lisavõimalusena kehtestada teiste heaks tehtavaile mahaarvamistele ehk annetustele eraldi piirmäär, et annetajal oleks selgus ja kindlus, kui palju ta annetustelt aastas tulumaksu tagasi saab.^{[1][2][3][4]}

III Lihtsustada vabauhendusel tulumaksusoodustuse saamist ja inimestel raha annetamist, selleks:

- a) lühendada ja lihtsustada tulumaksusoodustuse saamise korda, et enamatel ühingutel oleks kiire ligipääs maksusoodustusele ja seeläbi eeldus annetusi koguda;
- b) viia ellu e-maksuameti arendus, mis teeks võimalikuks tulumaksutagastuse omakorda annetada.

IV Analüüsida uusi võimalikke lahendusi, selleks:

uurida teistes riikides kasutatavate innovaatiliste viiside ülevõtmist, et soodustada annetuste tegemist, nagu näiteks Ühendkuningriikide annetuste soodustamise mudel (ingl *gift aid system*), kus annetuse saanud ühing võib maksuametilt küsida juurde 25%, või annetamine otse palgast või pensionist (ingl *payroll giving*). Topeltannetamine (ingl *matched giving*) on osutunud suuremaks motivaatoriks kui maksutagastuste süsteem, kuivõrd inimesed eelistavad annetada sinna, kus näevad, et nende panuse automaatselt suureneb.

2017. aastal toimunud EKAK ühiskomisjoni koosolekul jäid kaalumisele maksuvabastus palgast annetamisel, maksutagastuse suunamine, dividendide maksusoodustused, ühiskondliku mõju osakud (SIB) ning erinevad viisid toetuste võimendamiseks. Maksusoodustuste piirmäärade tõstmist ei tõmmatud ka veel nimekirjast maha (26. juuni). 2017. aasta viimases valitsuskabinetis 28. detsembril arutas valitsus ühiskomisjonis läbiräägitud ettepanekuid vabauhenduste rahastamise mitmekesistamiseks ja toetust leidsid esialgu nii maksutagastuse suunamine, nimekirja kandmise lihtsustamine kui ka ühiskondliku mõju osakute kasutuselevõtt.

Olulisem tegevus meetme 3.3. raames on:

- Annetamiskeskonna analüüs ning ettepanekute tegemine annetuskeskonna soodustamiseks.
- Vabariigi rahastamisvõimaluste mitmekesistamise arutelu Vabariigi Valitsuse kabinetiistungil.

3. ARENGUKAVA MAKSUMUS 2016. JA 2017. AASTAL

Arengukava tegevuste elluviimiseks nähti 2016. aastal Siseministeeriumi eelarverahast ette ligikaudu 1,9 miljonit eurot. Tegevused, millele vahendid eraldati muutusid tulenevalt partnerite täpsustatud tegevuskavadest ning külaliikumise tugevdamiseks suunatud vahendite liigitamisest kodanikuühiskonna arengukava alla. Seetõttu muutusid eesmärkidele suunatud vahendite omavahelised proportsioonid. Arengukava elluviimiseks tehtud tegevuse maksumus on esitatud tabelis 10.

Tabel 10. Arengukava elluviimiseks 2016. aastal Siseministeeriumi kaudu tehtud tegevuse maksumus eurodes

Alaeesmärgid	Plaanitud (€)	Tegelik aastal 2016 (€)	Tegelik aastal 2017 (€)
Alaeesmärk 1: Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud	41 800	12 085	12 300
Alaeesmärk 2: Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega	223 500	188 219	178 066
Alaeesmärk 3: Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks	1 627 900	1 699 760	1 758 134
Rakendusplaani eelarve kokku	1 893 200	1 900 064	1 948 500